

GÖTEBORGS UNIVERSITET

VÄRDEGRUNDEN

Om grundskolans uppdrag, pedagogernas förhållningssätt och verksamhetens behov.

Malin Björnestad och Veronica Frisk

Examensarbete inom lärarutbildningen: LAU 390

Handledare: Staffan Stukát

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: HT10-2611-031

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ABSTRACT

Examensarbete inom lärarutbildningen: LAU 390

Titel: Värdegrunden – Om grundskolans uppdrag, pedagogernas förhållningssätt och verksamhetens behov.

Författare: Malin Björnestad och Veronica Frisk

Termin och år: HT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Staffan Stukát

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: HT10-2611-031

Nyckelord: Värdegrunden, social kompetens, etnicitet, kulturella kontexter

Vi anser att värdegrunden är en stor och viktig del i vårt kommande uppdrag som pedagoger. Därför så föll det sig naturligt för oss att välja ämnet. I vårt kritiska granskande av styrdokumentet så finner vi att den mångkulturella praktiken utgör normen. Då vi utförde en studie gällande segregation i olika stadsdelar belägna i Göteborg så fann vi olika praktiker. Vi saknar en benämning av den monokulturella samt den mångkulturella praktiken med en avsaknad av svensk etnicitet i styrdokumentet. Vi har därför valt ut tre olika stadsdelar vid namn Lundby, Lärjedalen och Torslanda. De utvalda stadsdelarna representerar varsin kulturell kontext. Vårt syfte med vår studie är att undersöka om det är det pedagogiska uppdraget, pedagogens förhållningssätt eller behovet i praktiken som styr det i vårt tycke komplexa värdegrundsuppdraget.

Vi har valt att genomföra en s.k. deskriptiv undersökning och kännetecknande för en sådan är att den är beskrivande till sin karaktär. Den är kumulativ och bygger vidare på egen och/eller andras tidigare forskning. Vi har valt att forska vidare utifrån vår tidigare forskning som ingått i vår lärarutbildning. Eftersom vi vill beskriva likheter och olikheter i värdegrundsarbetet mellan olika utvalda stadsdelar i Göteborg så föll sig valet av metod naturligt. Eftersom vi har haft begränsat med tid så har vi använt oss av enkäter med öppna följdfrågor.

Vårt resultat pekar på skillnader gällande värdegrundsarbetet i de olika stadsdelarna. Vi har funnit tre olika dominerande tendenser. I stadsdelarna Lundby, Lärjedalen och Torslanda så har vi funnit att var och en karaktäriseras av en tydlig tendens. Denna tendens har utgjorts av pedagogens förhållningssätt, uppdrag eller behovet i praktiken.

FÖRORD

Med vår delade syn på att lärande sker i dialogen mellan deltagarna vill vi börja med att tacka varandra. Vi anser båda att vi inte hade klarat detta utan varandra. Genom att kunna dela våra tankar och funderingar med varandra har arbetsprocessen inneburit många givande diskussioner. Samtalen har varit många liksom skratten då vi har fungerat som varandras bollplank. Med en klapp på varandras axel så vågar vi påstå att detta gjorde vi bra.

Vi vill även tacka vår handledare Staffan Stukát för att han har väglett, inspirerat och trott på oss genom vår process med vårt examensarbete. Hans uppmaningar om att placera syftet efter bearbetningen av litteratur och teorianknytning anser vi varit mycket givande i vår process till ett preciserat syfte. Vi vill även tacka de pedagoger som ställt upp med sin bild av verksamheten i vår undersökning.

Malin och Verónica

INNEHÅLL

1 INLEDNING	5
1.1 Vårt teoretiska perspektiv	6
1.2 Utvecklingsarbete – värdegrunden	7
1.3 Vårt problemområde	8
2 VÄRDEGRUNDEN – DEFINITION, UTVECKLING OCH KUNSKAPSREDOGÖRELSE	9
2.1 Definition av begreppet värdegrund	9
2.2 Samhällsförändring och läroplanernas utveckling	11
2.3 Styrdokument	12
2.4 Skolinspektionen	15
2.5 Tidigare forskning	15
3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR FÖR VÅR EMPIRISKA STUDIE	20
3.1 Syfte	20
3.2 Frågeställningar	20
4 METOD	21
4.1 Metoddiskussion	21
4.2 Etiska aspekter	23
4.3 Urval	24
4.4 Genomförandet	25
4.5 Bearbetning	26
4.6 Tillförlitlighet	27
5 RESULTAT	28
5.1 Förklaring av läromedel	28
5.2 Pedagogernas definition av begreppet värdegrunden	29
5.3 Förändring av värdegrundsarbetet över tid	30
5.4 Dagens värdegrundsarbete	30
6 RESULTATANALYS	33
6.1 Pedagogernas definition av begreppet värdegrund	33
6.2 Värdegrundsarbetets förändring genom tid	33
6.3 Likheter och olikheter gällande värdegrundsarbetet	35
6.4 Värdegrundsarbetets påverkan av kulturella kontexter	36
7 DISKUSSION	39
REFERENSER	41
BILAGA 1: LITTERATUR TILL SAGOBEBARBNING	44
BILAGA 2: ENKÄT	45
BILAGA 3: MISSIV	48

1 INLEDNING

I vårt kommande uppdrag som pedagoger så kommer vi att ställas inför många nya utmaningar. Vi kommer att träda in i förskolans samt skolans verksamhet med vår egen syn på lärande. Vi kommer även att inför gamla och nya situationer alltid bära med oss vår egen livsåskådning som innebär en egen tolkning av omvärlden. Vår livsåskådning som har formats av t.ex. fostran, vänner, miljö, etnicitet, klasstillhörighet, media och skolan innehåller även en egen syn på förslagsvis etik och moral. Denna kommer att styra oss i vår yrkesroll samt de val vi kommer att göra. Vi utgår från tanken att varje människa har sin egen värdegrund inom sig. Denna värdegrund skall sedan förenas med skolans grundläggande värderingar som rymms inom samma begrepp.

Att vi lärare anammar värdegrunden ser de flesta som en självklarhet och så även vi. Att varje skola sedan skall genomsyras av ett värdegrundsarbete tror och anser vi vara en nödvändighet även för barnens lärande samt fortsatt lärande. Detta för att vi anser att värdegrunden ger vuxna, elever och barn trygghet. Behovet av att känna trygghet finns djupt rotad hos människan och denna känsla är också en förutsättning för utveckling och lärande. Detta är vad vi anser och det skall bli intressant att forska kring hur det ser ut i praktiken. Vi har valt ut enstaka pedagoger verksamma på utvalda skolor belägna i tre olika stadsdelar som kommer att redovisas i vårt urval.

Forskning anses vara kumulativ i den bemärkelsen att den ofta bygger vidare på tidigare forskning. Detta har vi tagit fasta vid vårt ämnesval samt vid den process som lett oss fram till vårt syfte och frågeställningar. I vår tidigare studie *Boendesegregation - Fattig och rik* (2009) så redovisar vi att barns olika uppväxtvillkor varierar beroende av den socioekonomiska kontexten. Vi har i denna studie gällande värdegrunden fokuserat på den kulturella kontexten i form av etnicitet. Detta grundat på tidigare erfarenheter att dessa två kontexter ofta sammanfaller. Därmed utgår vi från vår tidigare forskning samt kunskap och vår nuvarande studie kan därför sammanfattas som en *deskriptiv* studie enligt Patel och Davidsson (2003). Vi har även studerat andra uppsatser som berör vårt ämnesval värdegrunden. Vår egen ståndpunkt när det gäller olika aspekter kring värdegrunden är att denna är en förutsättning för lärande.

En inspirationskälla för vår studie är doktorsavhandlingen *Skolan gör skillnad: Etnicitet och institutionell praktik* av Sabine Gruber (2007). Hon problematiserar bl.a. den mono- samt mångkulturella skolan¹. Som doktorand vid tema etnicitet menar hon att i den mångkulturella skolan så lyser svenskar med sin frånvaro när det gäller både elever och personal. Den mono-kulturella skolan problematiseras också sällan eller aldrig. Vi har inspirerats av Grubers avhandling när det gäller vårt problematiserande kring värdegrunden. Vi kommer att återkomma till hennes studie längre fram i vår rapport.

¹ Normen i den monokulturella skolan utgörs av vit och västerländsk överordning. I vårt användande av begreppet monokulturell kontext eller skola är det den svenska etniciteten som är den rådande normen.

Begreppet mångkulturell avser flera kulturers existens. I den mångkulturella skolan är andelen barn som själva eller med förälder/föräldrar är födda i något utomeuropeiskt landa stor. Vi gör skillnad på två olika mångkulturella kontexter. En med många kulturer och en med många kulturer med avsaknad av svensk etnicitet.

Att arbeta med värdegrunden anser vi som redan nämnt vara en stor och viktig del i vårt kommande uppdrag som pedagoger. En av oss valde därför att genomföra ett utvecklingsarbete i kursen *Lärandets villkor och process: Ur ett samspelsperspektiv* när det gäller värdegrundsfrågor. Detta kommer att belysas i komprimerad form under egen rubrik.

I skolor runt om i landet så utformas olika handlingsplaner vars syfte är att värdegrunden skall efterlevas. Skolinspektionen förutsätter att skolorna har handlingsplaner gällande olika teman inom värdegrunden. Med teman så menar vi förslagsvis: demokrati, etik och moral, kamratskap, fördomar och diskriminering samt kränkande behandling. Skolinspektionens uppgift numera är att kontrollera så att det sker ett strukturellt, återkommande, planerat och förverkligande av handlingsplanerna i verksamheten. I kombination med detta så skall en likvärdig utbildning utformas på skolorna. I den nya skollagen – *För kunskap, valfrihet och trygghet* som kommer att träda i kraft den 1 juli år 2011 står följande: "Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet varhelst i landet den anordnas" (Utbildningsdepartementet, 2009, § 6 s. 26). Skolinspektionen är därmed en av våra utgångspunkter för vår studie.

Som studenter vid Göteborgs universitet så är vi skolade efter styrdokumentet *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo 94). Vi inväntar nu samtidigt på att även den nya skollagen samt läroplanen - *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lgr 11) skall träda i kraft i juli 2011 och vara gällande i vår kommande yrkesverksamhet. De båda läroplanerna vilar på en demokratisk grund och inleder med rubriken *Skolans värdegrund och uppdrag*. Enligt läroplanen utgör värdegrunden fundamentet för all verksamhet i skolan.

I Lpo 94 står det följande: "Läraren skall klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet," samt att läraren skall "öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem" (Lpo 94 s. 9). Vidare så står det i Lpo 94 och den kommande Lgr 11 följande: "Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald" (Lpo 94, s.3-4, Lgr 11, s.4). Vi har valt att granska de båda läroplanerna. Skillnaderna mellan de båda gällande värdegrunden kommer att redovisas under rubriken styrdokument där vi redogör för de förändringar som finns att tillgå.

1.1 Vårt teoretiska perspektiv

Vårt val av frågeställningar samt syfte präglas av det sociokulturella förhållningssättet. Vi anser att vi ur olika perspektiv kan läsa om hur det är önskvärt att lärandet skall ske i praktiken.² Eftersom vi är präglade och skolade med ett sociokulturellt perspektiv så kommer vi också att ha detta perspektiv för ögonen då vi gör vår studie om värdegrundsarbetet i grundskolan. Det är därför högst relevant att kortfattat beskriva detta perspektiv.

Lev Vygotskij (1896-1934) är en rysk vetenskapsman som förknippas med det sociokulturella perspektivet. Ur sitt intresse för utvecklingspsykologi, barns utveckling och lärande skapade

² Med begreppet "praktik" så avser vi den kontext där lärande sker och i detta fall grundskolan.

han teorier som betonade de roller som både historien, kulturen och de sociala faktorerna spelar. Barnet föds in i en kulturell gemenskap och samverkan och med denna gemenskap läggs grunden för barnets utveckling. Lev Vygotskij betraktar den enskildes utveckling som en del i en historisk och social process (Askland & Sataoen, 2003).

Lärandet är ett deltagande i en social praktik. Lärandet är också situerat vilket innebär att all kunskap ingår i ett sammanhang och i en kontext. Kunskap är en produkt av ett handlings-sammanhang och den kultur vilken kunskapen utvecklats och använts i. Kunskap är alltså inte statisk utan den utvecklas hela tiden genom användning i olika sammanhang och kontexter. Språket betonas i ett sociokulturellt perspektiv samt att lärandet sker i ett samspel med andra.

Ett exempel på det sociala lärandet är Lev Vygotskij's idéer om barnets potentiella utvecklingszoner. Dessa utvecklingszoner talar om vad barnet kan klara av att göra med hjälp av andra. I den närmaste utvecklingszonen så utmanas barnet till att det som denne kan göra med hjälp av andra idag kan barnet klara av själv imorgon.

Pedagogikprofessorn Ingrid Carlgren (1999) menar att i ett sociokulturellt perspektiv så är miljön för lärandet viktig. Den praktik där lärandet skall ske måste gynna och vara utformad för detta. Ett samarbete mellan personer som ingår i denna praktik är en förutsättning för att någon kunskapsutveckling skall kunna ske. Olika elever har också olika samt kompletterande kunskaper som skall tas till vara på i den praxisgemenskap som finns. Lärandet skall sträva efter att vara autentiskt och den kultur som omger detta lärande ger också aktiviteterna sin mening och riktning.

I ett sociokulturellt perspektiv så kan inte tanke, handling eller situation skiljas åt. Olika analyser av lärande bör därför ta hänsyn till lärandet som situerat i den eller de praktiker som t.ex. en skola utgör. Miljön är alltså avgörande för elevens lärande. För att kunna förstå och lära så finns också en stark betoning på att reflektion, resonering, diskussion som innefattas av att ett utbyte av åsikter existerar i praktiken. Leken är viktig och det är barnets eget informella sammanhang för lärande.

1.2 Utvecklingsarbete – värdegrunden

En av oss har gjort ett utvecklingsarbete kring värdegrunden under vår sista verksamhetsförlagda utbildning (vfu) hösten 2010. Arbetet skedde i en förskola belägen ca 2 mil söder om Göteborg. Utgångspunkten för arbetet var skolinspektionen och dess krav på att det skall ske ett strukturerat och återkommande arbete kring värdegrunden. Efter samtal med lokal lärarutbildare så visade det sig att något sådant inte existerade i någon större omfattning. Arbetet kring värdegrunden var något som skedde spontant och naturligt då olika situationer uppstod. Detta kunde enligt lokala lärarutbildare istället leda till att arbetet med värdegrunden blev undermåligt.

Det fanns ett behov av att införa ett regelbundet och utformat arbete med värdegrunden i barngruppen. Detta pga. att det var många nya barn och det blev många s.k. omgrupperingar bland barnen. Arbetet gick ut på att återkommande läsa olika slags böcker som tog upp olika slags etiska dilemman. Detta skedde i smågrupper om ca 5–6 barn i varje grupp. Barnen var i åldrarna 4–6 år. De fick vid dessa samtal relatera till sina egna livsvärldar och sina egna erfarenheter. Vi pratade mycket kring hur vi skall vara mot varandra samt olika känslor. De böcker som användes berörde bl.a. känslor såsom glad, ledsen, arg, ensam, rädd och kompisskap. Vi rekommenderar och redovisar dessa böcker i bilaga (se bilaga 1).

Barnen älskade att prata om känslor och efter bokstunden så fick de måla vad de ville från sagan. Detta delvis för att en del barn har svårt att uttrycka sig verbalt och tycker att det är lättare att måla. Barnen fick måla också för att ta reda på hur mycket barnen kom ihåg och få ett bra avslut på projektet. I vårt tycke så skulle det egentligen aldrig ha blivit något avslut. Förhoppningen var snarare att projektet skulle implementeras. Kanske att personalen fortsätter att arbeta med detta demokratiska värdegrundsarbete som blir ett väldigt naturligt inslag i barnens tillvaro i förskolan. Vi ser i efterhand likheter med det ”*deliberativa samtalet*” som kommer att förklaras längre fram vid vår bearbetning av litteratur och tidigare forskning.

1.3 Vårt problemområde

Ur vårt kritiska granskande av nuvarande samt kommande läroplan så anser vi att dessa två läroplaner inte avspeglar alla praktiker. I vårt tycke så är det den mångkulturella praktiken som utgör normen. Här anser vi att det är den mångkulturella praktiken med många kulturer som beskrivs i läroplanen. Vi saknar därmed en benämning av både den mångkulturella skolan som saknar deltagare med ”svensk” etnicitet samt den monokulturella skolan i läroplanen. Utifrån detta konstaterande i kombination med skolinspektionens krav på ett strukturellt, återkommande och planerat värdegrundsarbete samt vår tidigare forskning så var ämnesvalet givet för vår del. Detta för att vi misstänker att det är ett komplext uppdrag att förena de olika praktikernas värdegrundsarbete med den likvärdiga utbildningen. Med olika praktiker så avser vi objekten för vår studie.

Vi har i vår studie besökt tre olika stadsdelar. Två av stadsdelarna har besökts i vår tidigare studie. De två stadsdelarna är Lärjedalen och Torslanda. Den tredje stadsdelen som är ny för oss är Lundby. De tre stadsdelarna representerar varsin kulturell kontext utifrån samma kriterier som de ovannämnda praktikerna. En stadsdel representerar en monokulturell kontext medan de två övriga representerar två olika mångkulturella kontexter. Med hjälp av ny statistik kommer vi att redovisa stadsdelarna längre fram.

Vi har tidigare nämnt att vi anser att den mångkulturella praktiken är normen i läroplanerna Lpo 94 samt i den kommande Lgr 11. Utifrån detta konstaterande så är vår hypotes att värdegrundsuppdraget är ett komplext uppdrag i de monokulturella praktikerna och de mångkulturella praktikerna där svenskar ej finns. Vår hypotes är vidare att detta uppdrag styrs väldigt mycket av det behov som finns i verksamheten. Detta kan medföra olika konsekvenser. Vilka dessa konsekvenser är återstår dock att se. Vi kommer i vår analys och diskussion att använda oss av vår tidigare forskning. I vårt resultat så redovisas självfallet endast denna studie.

Vårt problemområde innebär alltså att undersöka hur pedagogerna i de olika praktikerna arbetar med värdegrundsfrågor. För att ytterligare precisera så vill vi undersöka hur detta arbete påverkas av den kulturella kontexten i form av etnicitet. Vi vill också ta reda på vad begreppet ”*värdegrund*” innebär för pedagogerna i de olika stadsdelarna samt eventuella likheter och skillnader.

2 VÄRDEGRUNDEN – DEFINITION, UTVECKLING OCH KUNSKAPSREDOGÖRELSE

Vi har valt att börja med att definiera begreppet värdegrund. Detta för att begreppet anses vara ett svårdefinierat begrepp. Vi vill därför belysa hur komplext och mångfacetterat ordet ”värdegrund” är. Därefter så redovisar vi en historisk tillbakablick på samhällets och styrdokumentens utveckling. Detta för att delvis påvisa vilken utveckling som skett gällande bl.a. lärande, barnsyn och människosyn i samhället men även i de olika läroplaner som vi haft inom det svenska skolväsendet. Det finns ett tydligt samband mellan samhällsutvecklingen och utvecklingen inom värdegrunden. Vi har gjort en jämförelse mellan Lpo 94 och Lgr 11. Vi valde att studera båda läroplanerna eftersom den nya snart träder i kraft. Vi påvisar vidare förändringarna dessa två emellan och fortsätter sedan med skolinspektionens uppdrag och mål. Inspektionens huvudsakliga arbete är att kontrollera så att ett strukturerat och återkommande arbete existerar på skolorna gällande värdegrunden. Ett arbete som skall genomsyra hela verksamheten. Vi avslutar sedan med vad tidigare forskning säger om ämnet värdegrund. Detta eftersom forskning är kumulativ d.v.s. forskaren skall förbereda sig genom att erhålla en överblick över vilken kunskap som redan finns inom området.

2.1 Definition av begreppet värdegrund

Under arbetes gång så har vi sökt en klar definition av ordet ”värdegrund”. Detta går ej att finna vare sig i Svenska Akademiens ordlista eller i Bonniers svenska uppslagsverk. Enligt Nationalencyklopedin är värdegrunden ett samlingsbegrepp på de grundläggande värderingar som formar en individs normer och handlingar (Nationalencyklopedin, 2010). Vi skall trots detta försöka reda ut begreppet värdegrund.

Värdegrunden som begrepp infördes av Läroplanskommittén på 1990- talet. Värdegrunden skall ligga som grund för all undervisning i skolan. Pedagogikforskaren Orlenius (2001) hävdar att begreppet värdegrunden som han preciserar till skolans värdegrund i allmänhet innebär följande två saker: Värden som inte är förhandlingsbara och värden som utgör minsta gemensamma nämnare.

Carl Olivestam har forskat tillsammans med Håkan Thorsén om värdegrund i förskola och skola. Olivestam och Thorsén (2008) skriver om läroplanens formuleringar och användandet av metaforen ”grund” gällande värdegrunden. De syftar på en byggnadsgrund som utgör basen som skolan vilar på. De menar dock att denna grund är dubbeltydlig.

Zackari och Modigh (2000) har också tolkat värdegrunden. De deltog som projektledare och huvudsekreterare i utbildningsdepartementets värdegrundsprojekt 1999 som resulterade i *Värdegrundsboken – om samtal och för demokrati i skolan*. De benämner liksom Olivestam och Thorsén (2008) ordet ”grund” som en metafor för värdegrunden. De hänvisar vidare till religion- historikern Christer Hedin och den finske pedagogikforskaren Pirjo Lahdenperä och deras syn på hur man kan definiera och förklara begreppet värdegrunden. De gör en jämförelse mellan värdegrunden och ett hus. Alla hus brukar ha en fast och stabil grund som det står på. Samhället har och behöver också en sådan grund nämligen värdegrunden. Olika värderingar blir synliga och tar sig uttryck i relationer mellan de som bor i huset. Detta bl.a. genom samtal och de spelregler som finns. Den gemensamma värdegrund som finns i huset används

av husets invånare för att skapa mening, värdighet, självkänsla, spelregler och ordning. Denna tolkning ställer krav på ett demokratiskt och humanistiskt förhållningssätt som är beroende av sociala relationer och ömsesidiga samtal.

Värdegrundens dubbeltydighet förklarar Olivestam och Thorsén (2008) med att begreppet värdegrund inbjuder till minst två olika tolkningar: *Kulturavstolkningen* och *Legitimitetstolkningen*. Vi anser att skillnaden mellan de båda tolkningarna som de klargör för är att kulturavstolkningen inte ser ett problem med att förena den kristna traditionen med en icke konfessionell skola. Kulturavstolkningen ser de kristna traditionerna mer som ett kulturarv. Legitimitetstolkningen hänvisar däremot till värderingarnas ursprung och problematiserar kring den kristna traditionen i samband med en icke konfessionell skola. Historiskt sett så är det dock ett faktum att vi har en kristen tradition i Sverige.

Även Zackari och Modigh (2000) hävdar att begreppet är tolkningsbart. Enligt dem så påverkar samhällstraditionerna tolkningen av värdegrunden. Våra egna värderingar påverkas av vår egen kultur och tradition. De olika värden som finns i läroplanerna samt i FN:s barnkonvention strävar efter att vara allmängiltiga oberoende av tid och kultur. Det är dock så att hur vi väljer att tolka dessa värderingar är beroende av vår egen verklighetsuppfattning, människosyn och ideologi. Vi kan välja vilka värden vi vill omfatta men dessa val påverkas alltid av vår egen livsåskådning. Zackari och Modigh menar vidare att det finns en specifik samhällssyn samt människosyn i läroplanerna nämligen den västerländska humanismen och den kristna etiken. De värden som lyfts fram i läroplanerna är: "människolivets kränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta"(s.34).

I följande tabell som är återskapad från boken *Värdegrund i förskola och skola – om värdegrund, yrkesidentitet och praktik* ges en detaljerad utveckling av värdegrunden.

Tabell 1. Värdegrundsutvecklingen i den svenska skolan (Olivestam & Thorsén, 2008, s. 20).

Tidsangivelse	Värdegrund
1842	Konfessionell kristen värdegrund med fostransnormer för det bestående samhället
1919	Interkonfessionell kristen värdegrund med fostransnormer för ett reformerat samhälle
1940/46	Två utredningar, den första med interkonfessionell kristen värdegrund med fostransnormer för det bestående samhället, den senare med humanistisk värdegrund med fostransnormer för ett samhälle i ständig utveckling
1962/64/68/70	Humanistisk värdegrund med objektivitetsprincip och nedtonad fostran för ett samhälle i ständig utveckling
1980	Humanistisk värdegrund med sökande efter fostransnormer för ett samhälle i ständig utveckling
1994	Interkonfessionell kristen och humanistisk värdegrund med fostransnormer för ett samhälle i ständig utveckling
2000-talet	Interkonfessionell kristen och humanistisk värdegrund med fostransnormer för ett samhälle i ständig utveckling och för elever med olika förutsättningar

I tabell 1 ges en detaljerad utveckling av den från 1842 till dagens 2000-tal. Vi kan tydligt se förändringen från en konfessionell skola till en icke konfessionell skola. Vi tror att detta är en av orsakerna till att begreppet värdegrunden nu finns i den svenska skolans läroplaner.

2.2 Samhällsförändring och läroplanernas utveckling

Värdegrundsutvecklingen i den svenska skolan följer samhällsutvecklingen. Vi har valt att redovisa samhällets och läroplanernas parallella utveckling. Detta från skolans första styrdokument till införandet av begreppet *värdegrund* i läroplanen från 1994. Värdegrundsarbetet har ständigt pågått och varje läroplan avspeglar samhällets syn på kunskap, lärande samt barn.

Från drillundervisning till ett livslångt lärande

Vi har gått från att vara ett bondesamhälle från ca 1830-talet fram till 1880-talet till att bli ett nätverkssamhälle från cirka 1985 till dagens 2000-tal. Barn- och människosynen har förändrats genom tiderna liksom kunskapssynen. För att kunna ge en beskrivning av en samhällsförändring så har vi använt oss av historieprofessorn Åkerman (1993) och hans artikel i tidskriften *Populärhistoria*. Vi har även använt oss av pedagogikforskaren Vallberg Roth (2002) och hennes forskning om yngre barns läroplansmönster.

Under bondesamhällets tid som var mellan ca 1830-talet fram till 1880-talet var det kyrkliga samt religiösa inflytandet dominerande i Sverige. Vallberg Roth (2002) sammanfattar denna tid som *Guds läroplan*. Läroplanerna hette inte vid denna tid "läroplan" utan normalplan. Den första normalplanen kom år 1878. De vuxna hade en auktoritär framtoning och en syn på barnet som syndig. Småbarnsskolan, arbetsstugan och småskolan som det hette karakteriserades av mass- och drillundervisning. Barnen skolades till gudsfruktan, arbete och underdånighet. Vid denna tid så fanns det en stor fattigdom, kort skoltid och gudsfruktan hyllades. Arbetsflit och moral var viktigt vid denna tid i Sverige.

När samhället senare industrialiserades på 1890-talet fram till 1940-talet så förändrades detta. Sett ur ett läroplansmönster så sammanfattas denna period som *Det goda hemmets och hembygdens läroplan*. Läroplanerna hette vid denna tid normalplan och från 1919 undervisningsplan. Kvinnor gick nu ut i arbete och behovet av barnomsorg ökade. En hel del barnarbete förekom dock då industrialiseringen satte fart i Sverige. Detta var en lång process men som ändå ledde till att fattigdomen minskade. I barnträdgården, småskolestadiet och eftermiddagshem som det numera kallades så fanns en betoning på uppfostran, sysselsättning och lek. Barnen skulle nu ledas istället för skolas och de vuxna stod nu mera för moralitet än att de var auktoritära. Den rådande synen på barn var att de var naturbarn och goda.

Det senare samhället som beskrivs är ett välfärdssamhälle från ca 1930-talet fram till 1970-talet. När det gäller Vallberg Roths (2002) läroplansmönster så sammanfattas denna period som *Folkhemmets socialpsykologiska läroplan*. Läroplanerna hette vid denna tid undervisningsplan och grundskolan får här sin första läroplan 1962 vid namn Lgr 62. Läroplanen efter heter Lgr 69 och den kom år 1969. Skolan hette nu t.ex. lågstadiet och fritids för fritidshem. De mindre barnen gick på daghem. Den fostran som nu började dominera var självständighetsfostran och leken fick en större betydelse. De vuxna hade nu en likhetssyn gällande barn och de såg på barnet som rationellt. Betoning fanns nu också på barnets sociala utveckling. Ett välfärdsbarn som skulle anpassas in i ett medelklassbehov. Övrigt i samhället så utvecklades olika slags sociala "skyddsnät", politiska rörelser samt att Sverige blev mera universellt.

Vi befinner oss nu i ett postmodernt samhälle. Detta samhälle kan sammanfattas som ett senindustriellt nätverkssamhälle som började på 1980-talet och stäcker sig fram till dagens 2000-tal. Med hjälp av Vallberg Roth (2002) kan vi även här erhålla ett läroplansmönster som kallas för *Det situerade världsbarnets läroplan*. Vi har under denna period haft läroplanen Lgr

80. Idag är det läroplanen Lpo 94 som är skolans styrdokument samt att den nya läroplanen Lgr 11 träder i kraft 2011. Den vuxne är nu auktoritativ istället för auktoritär och synen på barnet är att det är ett situerat barn. Med det så menas att barn påverkas olika beroende på hur situationen ser ut eller vilken kontext denne befinner sig i. Detta är karaktäristiskt när det gäller just lärande. Barnet är nu en medaktör och en världsmedborgare. Skolan kallas nu för profilerad förskola/förskoleklass, skola 6-16 år och fritidshem. Livslångt lärande är karaktäristiskt samt de fyra F- en: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Vi har numera också mera s.k. barnundervisning och elever skall ha ett inflytande i undervisningen. Det har skett en stor globalisering och vi har idag ett högteknologiskt kommunikationssamhälle. I den informationstekniska eran som vi lever i är vi beroende av t.ex. datorer i privatliv, arbetsliv och i skolan.

Vår personliga reflektion till detta avsnitt är att barn idag kan med ett enkelt tryck på datorns tangentbord lätt erhålla den information de vill. Media sänder ut många intryck till barnen. Av vår erfarenhet samt vad t.ex. våra lokala lärarutbildare på våra vfu-platser har berättat för oss så finns det ofta ingen tid för bearbetning av olika intryck. Allt går snabbt i dagens samhälle samt att föräldrar arbetar heltid i kombination med självförverkligande och fritidsintressen. Efter att ha undersökt historiken gällande utvecklingen ser vi att arbetet med grundläggande värderingar ständigt pågått. Vi anser att införandet av samlingsbegreppet *värdegrund* i skolans styrdokument grundas på ett behov av att stärka de normer och värderingar som skolan vilar på.

2.3 Styrdokument

Lpo 94 och den kommande läroplanen Lgr 11 är de styrdokument som vi blivande pedagoger kommer att utgå ifrån i vårt planerande, genomförande och utvärderande av vårt arbete. Därför anser vi att det är relevant att redovisa utvecklingen mellan de båda läroplanerna. Även avsnitt ur skollagen redovisas som är grunden för vårt uppdrag. Vi har då valt att lyfta fram skollagen ur ett värdegrundsperspektiv.

I den kommande nya skollagen har värdegrunden får ett starkare stöd samt att värdegrunden är gemensam för hela skolväsendet. Det finns också en tydlig koppling till barnkonventionen där barnets bästa skall vara utgångspunkten när det gäller all utbildning (Regeringskansliet, 2010).

I den nya men som även går att finna i den nuvarande skollagen står följande:

Utbildningen ska utformas i överenskommelse med de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling (Utbildningsdepartementet, 2009, § 2, s. 25).

Med Lpo 94 läggs grunden för en ny typ av riktlinjer för verksamheten. Den vilar på grundläggande demokratiska humanistiska värden. En annan stor förändring i Lpo 94 var att skolan övergick ifrån regelstyrning till målstyrning. Andra utmärkande drag i denna läroplan är decentralisering, globalisering, marknadsorientering och individualisering (Vallberg Roth, 2002).

I aktuell värdegrund i skolan hänvisar Lpo 94 till skollagen och inleder med följande grundläggande värden:

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 §).

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet (Lpo 94, s.3).

I granskandet av Lpo 94 samt de kapitel av Lgr 11 som finns att tillgå så finner vi små förändringar dessa två emellan gällande värdegrunden. Förändringarna mellan de båda styrdokumenterna i de stycken vi har valt att uppmärksamma har vi markerat med respektive läroplan. Vår sammanfattning följer den uppdelningen av teman och struktur som värdegrunden redovisas i styrdokumentet.

Grundläggande värden

De värden som skolan skall förmedla är: Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Skolan har således ett viktigt uppdrag att förmedla gällande grundläggande värden. Detta skall förmedlas på ett demokratiskt sätt av pedagogerna eftersom skolan vilar på demokratins grund. I Lgr 11 så betonas lusten till det livslånga lärandet.

Förståelse och medmänsklighet

Skolan skall främja förståelse för andra samt förmåga till inlevelse. Enligt Lpo 94 skall ingen i skolan skall behöva utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder eller för annan kränkande behandling. I Lgr 11 har man gjort tillägg med könsöverskridande identitet och ålder.

Saklighet och allsidighet

Skolan skall vara öppen för många olika åsikter och det skall uppmuntras att sådana kommer fram. Undervisningen skall vara allsidig och inte påverka eleverna ensidigt åt något håll. Det poängteras att föräldrarna skall kunna känna trygghet i detta.

En likvärdig utbildning

Utbildningen skall vara likvärdig varhelst den anordnas i landet. Normerna för den likvärdiga utbildningen kan utrönas i de mål som finns. Att alla elever är olika poängteras samt att extra hänsyn skall visas till de elever som är i behov av extra stöd. Därför kan inte utbildningen *utformas* lika för alla. Skolan skall motverka traditionella könsmönster och behandla flickor och pojkar lika.

Rättigheter och skyldigheter

Det är skolans skyldighet att för elever och föräldrar klargöra vilket innehåll, arbetsformer och mål som finns. Detta är också en förutsättning för elevers och föräldrars rätt till inflytande och påverkan. Undervisningen skall ske under demokratiska former. Det är ej tillräckligt att endast förmedla demokrati. Eleverna måste få uppleva demokrati. Detta kan göras t.ex. ge-

nom att eleverna får delta i planering. Detta gör att eleverna utvecklas i sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag är givetvis allt ovanstående. Vi kommer här att benämna olika aspekter som ej tidigare nämnts. "Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att utveckla och föra över ett kulturarv - värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa" (Lpo 94, s.5, Lgr 11, s.6). Skolans uppdrag när det gäller att främja elevens lärande gällande värden betonas mer i Lgr 11. I den nya läroplanen så är man också tydligare med elevernas personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och *ansvarskännande* individer och medborgare. Något annat som endast finns i Lgr 11 är att skolan skall stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Skolan skall därigenom bidra att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.

Vidare så betonas i båda läroplanerna vikten av att eleverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet som är snabbt föränderligt. Det är därför viktigt att eleverna lär sig bra metoder att tillägna sig ny kunskap samt kritiskt granska den. Leken betonas samt att denna är en viktig del för barns lärande med betoning på de mindre barnen. Vidare så påpekas att undervisningen skall ske ur många olika perspektiv nämligen det internationella, etiskt perspektiv, miljöperspektiv och historiskt perspektiv. Detta avsnitt har en mycket tydligare struktur i Lgr 11.

Skolan skall främja elevernas harmoniska utveckling och detta kan ske genom en varierad och balanserad sammansättning av innehåll och arbetsformer. Eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper. De skall också få prova att uttrycka sig genom många olika uttrycksformer såsom drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form. Eleverna skall tillägna sig förmågan till eget skapande.

God miljö för lärande och utveckling

Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet men även skolan har här en viktig roll. Eleverna skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och en lust att lära. Varje enskild elev har en rätt att få känna växandets glädje och få känna den tillfredsställelse som framsteg och att övervinna svårigheter ger.

Den enskilda skolans utveckling (Lpo 94) – Varje skolas utveckling (Lgr 11)

Huvudmannen har ett ansvar över att skolans verksamhet svarar mot de nationella målen. Lärarnas professionella ansvar samt den dagliga pedagogiska ledningen av skolan är en förutsättning för att skolan utvecklas kvalitativt. Verksamheten måste ständigt prövas, resultat följas upp och utvärderas. Nya metoder måste prövas och utvecklas. Detta arbete måste ske i ett aktivt samspel mellan skolans personal, elever, hemmen och det omgivande samhället.

Summering

Skilnaderna mellan Lpo 94 och den kommande läroplanen Lgr 11 kan uppfattas som små. Vi anser att dessa små ändringar och tillägg som gjorts avspeglar samhällsutvecklingen som skett mellan åren 1994-2011. Tillägget med sexuell läggning under förståelse och medmänsklighet menar vi avspeglar dagens syn på barn, människor och kärlek. Den lilla ändringen i den kommande läroplanen Lgr 11 anser vi vara en förtydligad avspegling på samhällets stora förändring gällande synen homosexuellas rättigheter i samhället. I Lgr 11 så betonas även lusten till det livslånga lärandet.

Även i skolans uppdrag har man valt att göra tillägg som påvisar samhällets syn på lärande, kunskaper och barn. Genom att utgå från att barn är kompetenta medmänniskor finns det i Lgr 11 tillägg om att skolan skall stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende. Skolan skall bidra till att eleverna vill pröva olika idéer och lösa problem för att därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.

De båda läroplanerna hävdar att det är huvudmannen som ansvarar för att skolans verksamhet svarar mot de nationella målen. En förutsättning för att skolan skall utvecklas kvalitativt är den professionella lärarens ansvar och den pedagogiska ledningen. Skillnaden mellan de båda läroplanerna är att det som i Lpo 94 förklarades vara den enskilda skolans utveckling anses vara varje skolas utveckling i Lgr 11. Att omformulera ”den enskilda skolan” till ”varje skola” anser vi vara en betoning på samhällets syn att alla skolor skall arbeta mot samma mål.

Skolans styrdokument som utgångspunkt innehållande ”mål att stäva mot” och ”mål att uppnå” innebär att värdegrundsarbetet skall genomsyra verksamheten. Det är skolinspektionens uppgift att kontrollera att landets skolor utformar olika handlingsplaner vars syfte är att skolans värdegrund efterlevs.

2.4 Skolinspektionen

Eftersom vårt värdegrundsuppdrag granskas av skolinspektionen samt att denna inspektion är en utgångspunkt för vårt ämnesval så har vi här valt att kortfattat redogöra för inspektionens uppgifter. Vi anser att det är viktigt att inspektionen finns och att de verkligen kontrollerar så att värdegrundsuppdraget fullföljs i praktiken. Skolinspektionen granskar förskolan, barnomsorgen, vuxenutbildningen, grund- och gymnasieskolan. I sin granskning så utgår myndigheten från skollagen, förordningar, läroplaner, kursplaner och andra regelverk som olika verksamheter är skyldiga att följa. Granskningen inriktas på fyra huvudområden: Måluppfyllelse, pedagogisk ledning och utveckling av verksamheten, lärandemiljö och enskilda elevers rätt.

Skolinspektionens mål är att alla elever vistas i en trygg skolmiljö samt att alla barn och elevers rätt till lika utbildning verkställs. En strävan är att eleverna skall ha minst godkänt i alla ämnen. Att säkra alla elevers rätt till kunskap är en stor och viktig del i inspektionens arbete. Inspektionen hävdar att en trygg lärandemiljö är en betydelsefull förutsättning för allt lärande. Inspektionen granskar därför numera att det finns eller skapas ett strukturellt, återkommande, planerat och förebyggande arbete i skolorna gällande skolans värdegrund (Skolinspektionen, 2010).

2.5 Tidigare forskning

Vi har valt att redovisa tidigare forskning gällande värdegrunden under följande tre rubriker: social kompetens, identitet och etnicitet samt den komplexa verkligheten. Detta för att få en tydligare struktur över våra tre valda forskningsområden som alla berör värdegrundsarbetet i olika kulturella kontexter i form av etnicitet. Begreppet social kompetens används för att klargöra vad värdegrundsarbetet skall utveckla och resultera i. Den sociala kompetensen är den del av vår identitet likväl som vårt språk, etnicitet och kultur. Vi hävdar inledningsvis att det finns tre olika kulturella kontexter. Vi anser det är relevant att redovisa hur identitet och etnicitet, språk och kultur påverkar arbetet med värdegrunden. Vi har även valt att beskriva den komplexa verkligheten som förändrats genom tid. Det snabba föränderliga samhället

innebär att pedagogerna idag måste anpassa arbetet till sin verksamhet och den kulturella kontexten i form av etnicitet.

Social kompetens

Skolverket och utbildningsdepartementet har under de senaste åren arbetat på flera sätt för att stödja det lokala arbetet med värdegrunden. Vi har tidigare t.ex. nämnt värdegrundsprojektet som resulterade i *Värdegrundsboken* med de tidigare nämnda Zackari och Modigh (2000). Skolverket har även bett pedagogikprofessor Tomas Englund att skriva om det ”deliberativa samtalet”. Inom modern demokratiforskning så har en s.k. deliberativ demokratisyn utvecklats i vilken kommunikation och samtalet premieras.

Skolverket vill med Englunds bok stimulera till diskussion om hur förskolor och skolor kan arbeta för att barn och ungdomar skall kunna utveckla demokratisk kompetens. En kompetens som är viktig inom begreppet social kompetens. Ett långsiktigt mål med deliberativa samtal i värdegrundsarbetet är således att stärka demokratin. Demokratisk kompetens utvecklas genom samspelet mellan människor. Det som kännetecknar ett deliberativt samtal enligt Englund (2000) är att olika synsätt ställs mot varandra och olika argument ges utrymme. Det skall alltid finnas tolerans och respekt för den andre samt att alla skall lära sig att lyssna på dennes argument. Det skall också finnas ett inslag av kollektiv viljebildning. Med det så menar Englund att läraren och eleverna skall sträva efter att komma överens eller åtminstone komma till temporära överenskommelser.

Om social kompetens i förskolan skriver Pape (2001). Som utbildad förskolelärare, föreståndare och pedagogisk ledare använder hon sig av samlingsnamnet *social kompetens* om läroplanens formuleringar om värdegrunden, uppdraget och målen för verksamheten. Hon anser att social kompetens handlar om ”konsten att umgås med varandra” (s.21) och menar att det handlar om värderingar, kunskaper och färdigheter. Dessa förmågor behöver barn behärska för att kunna samspela med varandra. Vidare hävdar hon att begreppet social kompetens är en parallell till Dion Sommers begrepp samvarokompetens från hans första upplaga från 1997.

Sommer (2005) definierar begreppet *samvarokompetens* med förmågan att ha både ett ”socialt gehör” och att individuellt kunna prägla den sociala situationen. Han jämför samvarokompetensen med solistens gehör vid en konsert ”Solisten ska utveckla sin individualitet, men måste göra det i exakt överensstämmelse med den orkester som hon uppträder tillsammans med” (s.133). Här relaterar vi till att solisten är den enskilda eleven som tillsammans med de övriga deltagarna i den sociala gemenskapen berikar det flerstämmiga klassrummet. Samtidigt som dialogen är öppen krävs ett givande och tagande av att lyssna och tala. Vi kan även relatera till betydelsen av det deliberativa samtalet.

Vidare poängterar Pape (2001) att vuxna är viktiga förebilder. Hon använder ordet modeller för att beskriva pedagogernas och lärarnas roll i att utveckla barns sociala kompetenser. Om den vuxnas roll i arbetet med värdegrunden skriver även Olivestam och Thorsén (2008). De hävdar att jag – en pedagog, en lärare, en skolledare möter minst tre olika lojaliteter i det professionella yrkesutövandet: Den privata- och professionella värdegrunden samt förvaltnings-etiken. De menar att arbetet i skolans vardag innebär stora svårigheter med att skilja på personlig och professionell värdegrund samt uppdragsgivarens demokratiska grundläggande värden.

Pedagogernas erfarenheter och kunskaper hävdar pedagogikforskarna Folkesson, Lendahls Rosendahl, Längsjö och Rönnerman (2004) liksom Johansson (2003) styr verksamheten. Jo-

hansson menar att det är pedagogens förhållningssätt som styr vad verksamheten i förskola/skola skall innehålla. Hon menar också vidare att det är förhållningssättet som avgör hur det i verksamheten skapas möjligheter till möten med barnens livsvärldar samt perspektivbyten. Detta kanske i form av etiska problemställningar samt kommutativa möten.

I en tidigare bok menar Johansson (2001) att pedagogen måste synliggöra vardagliga etiska dilemman för barnen. Hon menar vidare att pedagogens roll innebär många gånger att vara en medupptäckare och att pedagogen medvetet måste söka upp dessa frågor. De större eleverna behöver hjälp med att komma ett steg längre i sina tankar. Eleverna behöver reda ut konflikter, kompromissa, samspela samt lära sig att respektera varandra under demokratiska former. Detta för att kunna utveckla värdegrundens värden som är så viktiga.

I vår tidigare nämnda forskningsstudie (2009) så redogjorde en intervjuad lärare i Lärjedalen för hennes arbete kring den sociala kompetensen i klassen. Läraren fick lägga ner så stort arbete på att erhålla ett drägligt arbetsklimat i klassen att detta ledde till att de inte kunde öppna matematikboken förrän de hade hunnit flera månader in på terminen.

Johanssons (2001) belysning av pedagogens roll och elevernas utvecklande kan sammanfattas av Olivestam och Thorséns (2008) hänvisningar om att alla ska med i lärandeprocessen. De menar att värdegrunden på olika sätt skall integreras i undervisningen och poängterar att man inte skall undervisa om värdegrunden. Istället skall den synliggöras och implementeras. De menar att pedagogerna vid planering av undervisningsmoment oavsett ämne skall göra anspråk på värdegrunden. De menar vidare att olika läromedel inbjuder till olika naturliga sammanhang där samtal kring värdegrunden kan aktualiseras. En förutsättning är att samtalets innehåll berör alla. Samtalet skall vara öppet och frågan som skall besvaras skall inte ha ett givet svar eller lösning. Metoden som uppfyller samtalets samtliga kriterier menar Olivestam och Thorsén (2008) är det redan nämnda ”deliberativa värdegrundssamtalet”.

Etnicitet och identitet

Wellros (1998) skriver mycket om vår *sociala identitet* samt vårt språk och vår kultur. Med tanke på de utvalda praktikernas olika kulturella kontexter i form av etnicitet så finns en del aspekter väl värda att nämnas. En av dem är en s.k. kulturchock. Denna chock består av en omställning till att t.ex. flytta till ett nytt land men det kan också vara att byta arbetsplats. Den som flyttar till ett annat land upplever också frustrationen i att vara ”dövstum”. Att inte kunna urskilja handlingar eller mönster i den nya miljön kan skapa en mycket stor osäkerhet och i vissa fall en kronisk trötthet. Den egna referensramen räcker inte till för att uppfatta och tolka olika saker som händer i personens omgivning. Vi tänker då främst på föräldrar till eleverna i den stadsdel där det fanns en hög andel invandrare samt hur detta påverkar vardagen.

I vår tidigare studie (2009) använder vi oss av ordet ”*språksvaga*” om de barn som inte har det svenska språket omkring sig. De bristande kunskaper i språket anses vara orsaken till de bristande skolresultaten hos dessa elever. Även här går tanken till föräldrarna som inte behärskar språket. Detta för att problem uppstår t.ex. vid barnets behov med läxläsning. I denna studie ställer vi oss frågan hur den sociala identiteten påverkar värdegrundsarbetet.

Det är inte vår avsikt att uppmärksamma kulturella olikheter i negativ bemärkelse. Denna negativa bemärkelse kan bestå av att man endast letar orsaksförklaringar utifrån dessa kulturella olikheter kring t.ex. problem i skolan. Det är viktigt som pedagog att ha det klart för sig att det *kan* vara svårt ur många aspekter att ha en annan etnisk bakgrund men man skall inte förklara alla fenomen utifrån detta. Gruber (2007) påtar detta. Hon menar att när det går dåligt för ett

svenskt barn i skolan så förklaras detta ofta utifrån vilken samhällsklass eleven tillhör. Handlar det om en elev som är invandrare så ses elevens situation gärna endast ur detta perspektiv. Inte kring t.ex. kring vilken samhällsklass denne tillhör.

Det är viktigt att i alla olika praktiker ha ett starkt förankrat värdegrundsarbete. Både i monokulturella samt i mångkulturella skolor och då även de skolor som är mångkulturella fast svenskar lyser med sin frånvaro (Gruber, 2007). Utbildningsdepartementet hade som tidigare nämnt ett värdegrundsprojekt (1999) som innebar ett s.k. värdegrundsår. Det var den dåvarande utbildningsministern Inga Wærnersson som uppmanade till detta. Orsakerna till detta stora behov som Wærnersson uttryckte var bl.a. den ökade mångkulturalismen. Demokratirådet hävdade vid denna tid att människor med utländsk bakgrund är mer "utanförstående" än resten av befolkningen och att segregationen ständigt ökar. Värdegrundsarbetet skulle förstärkas i alla praktiker för att försöka minska "vi och dom" känslan. Detta ställer högre krav på diskussion och samtal om demokratiska värden. Skolan hade i allmänhet år 1999 inte lyckats förena kunskapsförmedling med sitt demokratiska uppdrag (Zackari & Modigh, 2000). I skolinspektionens senaste rapport (2010) så lyckas skolan i allmänhet ännu ej med detta viktiga uppdrag.

I den tidigare nämnda studien *Boendesegregation – Fattig och rik* (2009) redovisar vi att begreppet "vi och dom" innebär olika saker i olika socioekonomiska kontexter. Den fattiga kontexten avspeglar även en mångkulturell etnisk kontext med avsaknad av svensk identitet. I denna kontext så arbetade pedagogerna med att förstärka likheter istället för skillnader. Förståelsen inför varandra är viktig och pedagogerna hävdar att det finns ett stort behov att arbeta med värdegrundsfrågor. En lärare menar att "vi och dom" känslan som kan beskrivas som invandrare emot svenskar eller svenskar emot invandrare inte existerar i denna praktik. Istället beskrivs känslan med "alla mot alla" och förklaringen är att alla är måna om sin identitet, etniska bakgrund och kultur.

Den komplexa verkligheten

Vid en historisk tillbakablick så var kyrkans makt och religionen stark i Sverige innan 1900-talet. Det var innan det ansågs vara politik och forskning som skulle svara på problemen. Därefter så förändrades moralens ställning. Efter andra världskriget så gavs skolan ansvaret att förmedla demokratiska värden för att säkerställa ett demokratiskt samhälle. Det efterföljande halvsekle så följde en snabb förändring gällande t.ex. barnsynen. FN:s barnkonvention kom år 1989 som skulle säkerställa barns rättigheter. Läroplanskommittén gav som tidigare nämnt värde och etikfrågor förnyad uppmärksamhet år 1990. Kommittén hävdade att i ett föränderligt samhälle så är det nödvändigt med beständiga värden (Zackari & Modigh, 2000).

Om den komplexa verklighet som vi lever i idag skriver Folkesson m.fl. (2004). De menar att pedagogen idag behöver anpassa sin verksamhet till det snabbt föränderliga samhället som vi lever i. En aktiv lärare som är reflekterande förväntas och det i sin tur betyder också att det måste finnas tid för möten och reflektion. Att ge barnen verktyg att hantera de snabba förändringar som sker är viktigt.

I den tidigare nämnda rapporten från skolinspektionen (2010) så granskas 50 utvalda skolor. Skolorna är utvalda efter speciella kriterier. Dessa kriterier innefattade bl.a. att skolor som tidigare hade fått kritik för sitt värdegrundsarbete skulle ingå. Detta leder till att skolinspektionens rapport ej gör anspråk på att vara generell. Antalet skolor är också för litet för att rapporten skall anses vara generell. Inspektionen hävdar dock att de resultat och slutsatser som de

kommit fram till stöds av sex års granskning bakåt i tiden. Resultatet stöds även av flera av skolverkets rapporter. Inspektionen har intervjuat lärare, elever och rektorer om hur värdegrundsarbetet fungerar i praktiken.

På flera av de besökta skolorna så saknas det reflektion över förhållningssätt och normer. Många pedagoger reflekterar ej över sitt eget förhållningssätt eller sina normer. De gör det inte heller tillsammans med kolleger eller med eleverna. De skolor där värdegrundsarbetet har varit bristfälligt eller starkt sådant har fått skarpa reprimander där skolinspektionen också gör återbesök. Skolinspektionen hävdar att värdegrundsarbetet måste genomsyra all verksamhet i skolan. De handlingsplaner som finns i skolorna måste arbetas med kontinuerligt i praktiken samt att det skall vara planlagt (Skolinspektionen, 2010).

Bengtsson (2010) verksam i riksförbundet *Hem och skola* menar att ”ordning och reda reformer” inte löser diverse problem i skolan. Detta är inte verklighetsförankrat menar de. Klasserna behöver minskas och lärarna behöver bli fler för att varje barn skall kunna bli sett och bekräftat. Nationella prov är bra menar de men det är alldeles för betygsfokuserat vilket är stressande för eleverna. Förbundet menar vidare att det också skall finnas behöriga lärare på skolorna. Ordning utvinns från en ömsesidig respekt från vuxna och barn och här har värdegrunden en viktig funktion. De kritiserar de nya reformerna pga. att värdegrunden känns för tunn och kursmålen alltför detaljerade. De menar att det borde vara tvärtom (Bengtsson, 2010).

I den ovan nämnda rapporten från skolinspektionen (2010) redovisas vidare att vissa skolor har kamratstödjare och det är visserligen bra men inspektionen betonar starkt att det är de vuxna som har ansvaret vid eventuella konflikter. Rapporten visar också att på många skolor så fungerar inte rastvaktssystemet och kamratstödjarna oftast inte fyller någon funktion i praktiken. Hälften av alla besökta skolorna behöver förbättra detta system. Vid flera skolor så finns det scheman för hur detta skall gå till men de följs inte i praktiken av olika anledningar. Detta skapar en grogrund för utsatthet och konflikter för eleverna. Det finns också exempel på skolor där lärarna väljer att se bort när något händer. I dessa skolor så saknar också pedagogerna ett gemensamt förhållningssätt samt ett helhetstänkande kring värdegrunden.

Vid de skolor där inspektionen funnit tillfredsställande resultat så har det funnits ett väl förankrat värdegrundsarbete som kan garantera eleverna en trygg tillvaro i skolan. Lärarna tar även elevernas kunskap och synpunkter på allvar i dessa skolor. Över lag så är dock vuxen närvaron är alldeles för låg. Eleverna har också raster, köar i matsalen samt byter om till idrott utan vuxnas närvaro. Sammanfattningsvis så har inspektionen funnit att det nuvarande arbetet med värdegrunden är bristfälligt och att skolorna står handfallna när det gäller värden och normer.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR FÖR VÅR EMPIRISKA STUDIE

Vi har valt att placera vårt syfte och frågeställningar efter vår bearbetning av litteratur och teoriansknytningar på temat värdegrunden. Detta för att påvisa den process som har lett oss fram till ett preciserat syfte. Efter mycket noga samt kritisk läsning av litteratur samt olika forskningsstudier så anser vi att vi saknar svar på några frågor. Utifrån våra tidigare erfarenheter, forskning och hypotes som vi nämnde inledningsvis så har vi formulerat följande syfte och frågeformuleringar.

3.1 Syfte

Vi vill undersöka om det är det pedagogiska uppdraget, pedagogens förhållningssätt eller behovet i praktiken som styr arbetet med värdegrunden.

3.2 Frågeställningar

Med följande frågeställningar vill vi besvara vårt syfte:

Hur definierar pedagogerna i de olika praktikerna begreppet värdegrund?

Hur upplever pedagogerna att värdegrundsarbetet har förändrats genom tid?

Vilka likheter och olikheter gällande pedagogens värdegrundsarbete finns i de olika praktikerna?

Hur påverkas pedagogens värdegrundsarbete av de olika praktikernas kulturella kontext i form av etnicitet?

4 METOD

Under kommande rubrik ”Metoddiskussion” redovisar vi processen som lett fram till att vi har valt att göra en undersökning med hjälp av enkäter. För att kunna besvara vårt syfte och frågeställningar har vi utformat ett antal variabler. Både valet av metod och enkätens utformning motiverar vi med de för- och nackdelar vi anser oss finna. Urvalet för svarspersonerna är som vi tidigare nämnt pedagoger verksamma i olika stadsdelar i Göteborg. Våra val av stadsdelar utifrån de kulturella aspekterna kommer att redovisas och styrkas med statistik. Vårt genomförande grundar sig på de regler och riktlinjer som Vetenskapsrådet utgivit. Vi har därför valt att redogöra för vårt uppfyllande av de krav och forskningsetiska principer som är rådande inom humanistisk forskning. Vi kommer att avsluta med att redogöra för vår bearbetning av det insamlade materialet samt diskutera undersökningens tillförlitlighet. Därefter så ger vi förslag på fortsatt forskning och eventuella metoder.

4.1 Metoddiskussion

Vår undersökning tillhör de empiriska forskningsdisciplinerna. En empirisk undersökning betraktas som vetenskaplig när frågeställningarna kan besvaras med hjälp av sinneserfarenheter. Karaktäriserande är att undersökningarna tolkas genom insamlandet av data. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2007) problematiserar kring begreppen kvalitativ samt kvantitativ. De menar att ordet kvantitativ står för mängd samt att metoden förespråkar antalet före kvalitén. Denna undersökningsform kan redovisas i form av siffror och tabeller. Motsvarigheten är den kvalitativa metoden vilken karaktäriseras av en strävan efter att erhålla enskilda individers bild av verkligheten. Även Patel och Davidsson (2003) resonerar kring användandet av de båda begreppen. De hävdar att de båda forskningsinriktningarna kvalitativ och kvantitativ ofta framställs som varandras motpoler. De framställs också som helt oförenliga metoder. De menar emellertid att så är inte fallet i praktisk forskning. De hävdar att huvuddelen av dagens forskning inom samhälls- och beteendevetenskaperna befinner sig någonstans mitt i mellan.

Vid vår förra studie *Boendesegregation – Fattig och rik* (2009) så intervjuade vi tre lärare i respektive skola. Skolorna var belägna i stadsdelarna Lärjedalen och Torslanda. Den intervjuemetod som vi använde oss av benämns som samtalsundersökning. Den är en av två huvudtyper inom respondentundersökningar. Den andra huvudtypen benämns som frågeundersökning enligt Esaiasson m.fl. (2007). Frågeundersökning var den metod som vi använde oss av denna gång.

Enligt Patel och Davidsson (2003) klassificeras de flesta studier utifrån mängden av tidigare kunskaper inom problemområdet. Utifrån den ovannämnda studien besitter vi tidigare erfarenheter och kunskaper som vi har valt att forska vidare inom. Vi valde denna gång som redan nämnt ämnet värdegrunden. Vi kopplar då detta till vår tidigare forskning som även berörde värdegrunden till viss del även fast begreppet aldrig användes. Dessa undersökningar kallas för deskriptiva undersökningar. En sådan undersökning är beskrivande till sin karaktär och kan enligt dem röra förhållanden som beskriver dåtid eller nutid. Ett av målen med vår nuvarande studie är som tidigare nämnt att *beskriva* likheter och skillnader i värdegrundsarbetet i de tre utvalda stadsdelarna i Göteborg.

Termen frågeundersökning ger en bra beskrivning över vad som karaktäriserar vår undersökning. Inom metoden finns det två huvudtyper av frågeundersökningar. Den ena bygger på muntlig kommunikation och går under namnet intervjuundersökning och den andra vid namn enkätundersökning som bygger på skriftlig kommunikation. Vårt val befinner sig någonstans mellan dessa två metoder. Tekniken vi har valt för att insamla information vid denna empiriska studie är enkätundersökning med s.k. öppna frågor. Esaiasson m.fl. (2007) kallar metoden för en "mellanform" då enkäten redovisar svarspersonernas egna ord och tankar i den skriftliga kommunikationen. Stukát (2005) benämner enkäter med s.k. öppna frågor som ett "ostrukturerat frågeformulär". Han menar att en fördel med metoden är att man inte på förhand behöver begränsa sitt val av information. De tillfrågade får möjlighet att utveckla och anpassa sitt svar och han hävdar att de tillfrågades skriftliga formuleringar inte är så olik en vanlig intervju (Stukát, 2005).

Enkätens utformning

Enkäten eller frågeformulärets utformning är enligt Esaiasson m.fl. (2007) en viktig faktor när det gäller att motivera den utvalda populationen att delta i undersökningen. I utformandet av enkäten var formulärets omfång och det etiska tilltalet viktiga aspekter för oss. Enkäten fick sitt slutliga utseende efter att vi hade provat både frågornas ordningsföljd och svarspersonens utrymme att uttrycka sig på. Vi konstaterade att rader där svarspersonen förväntas skriva sina personliga tankar och reflektioner skulle vara prestationskrävande. Stukát (2005) redovisar för dessa tankar då han formulerar sig att alla svarspersoner inte är lika skrivglada. För att minimera nämnda aspekter så valde vi istället att lämna ett tomt utrymme mellan frågorna (se bilaga 2).

Vi kom fram till våra variabler genom att utgå från vårt syfte och frågeställningar. Processen tog oss en hel dag. Antalet variabler har en stor betydelse då vi anser att för många frågor är både tidskrävande och därmed avskräckande gällande pedagogernas deltagande. Även ordningsföljden på frågorna har enligt oss betydelse och bearbetades därför fram efter många omflyttningar. Vi börjar med att söka efter pedagogernas definition på begreppet värdegrund för att sedan ställa frågan om hur de själva medvetet arbetar med värdegrundsfrågor. Vi ville veta om det fanns ett gemensamt värdegrundsarbete på skolan och om svaret var ja ville vi ha svaret på hur och ställde därför en öppen följdfråga. Frågorna: "Om det befintliga värdegrundsarbetet anses vara tillräckligt" och om "behovet eller fokus på värdegrundsfrågor har förändrats genom tid" anser vi kunna relatera till dagens kunskapsläge. Vi kunde också genom dessa frågor påvisa om det finns några likheter och skillnader mellan de olika kulturella kontexterna i form av etnicitet. Vi valde att avsluta enkäten med en speciell fråga. Vi ville att pedagogerna skulle delge något "verktyg" gällande värdegrundsfrågor till oss två blivande pedagoger. "Tack för din medverkan" blev den sista frasen för att åter igen visa vår uppskattning till deltagandet.

Enkätens utformning med frågor bygger på att svarspersonen besvarar de standardiserade frågorna med bestämda svarsalternativ ja eller nej för att sedan utveckla sitt svar genom öppna följdfrågor med uppmaningar till ett beskrivande svar. Anledningarna till att vi valde detta förfaringsätt med öppna frågor är många. Vi ville nå ut till många lärare och få deras svar på våra frågor på ett förutsättningslöst sätt. Vi ville inte ge dem fasta svar i handen utan vi ville erhålla en bild med ett större djup av deras verklighet och arbete med värdegrundsfrågor. Stukát (2005) menar att fördelen med öppna frågor är respondentens möjlighet att vara personlig och svara precis som denne vill. Vidare hävdar han att forskning visar på att öppna frågor kan vara ett bättre alternativ då frågorna berör känsliga uppgifter. Även forskarnas brist på fantasi eller andra brister i svartalternativen uteblir i den valda metoden med öppna frågor.

De inledande fasta svarsalternativen i vår enkät gör att enkäten gör ett visst anspråk på att vara kvantitativ. Detta för att materialet kan användas för att urskilja och ge ett mätbart resultat på just de frågorna. Det faktum att vi använde oss av mera öppna svarsalternativ gör emellertid att enkäten mer svarar för att vara kvalitativ (Esaiasson m.fl., 2007).

Några andra avgörande faktorer till vårt val av enkäter är vår egen strikta tidsram samt tiden på året. Lärarna har mycket inbokat vid denna tid på året såsom t.ex. utvecklingssamtal samt individuella utvecklingsplaner (IUP). Vi kom fram till att enkäter möjliggör för pedagogerna att svara när de upplever att de har tid. Av tidigare erfarenhet av samtalsintervju så innebär transkribering av intervjuer alltför lång tid för att hinnas med. Vi bedömde också att vi har en god förkunskap inom 2 av 3 stadsdelar när det gäller pedagogernas arbete genom tidigare intervjuer. När det gäller det specifika arbetet med värdegrunden så fanns det dock många luckor i vår kunskap. I efterhand så har vi kunnat se då vi har analyserat svaren att de personer som lovade oss personligen att svara så har majoriteten gjort det. Detta pga. att vi känner igen mycket av det resonemang lärarna hade då vi pratade med dem muntligen.

4.2 Etiska aspekter

Som vi tidigare nämnt bygger vår humanistiska forskning på de tillfrågade pedagogernas ord och tankar kring ämnet värdegrund. Involverandet i har skett i form av både samtal och enkäter. Vi har då utgått från de regler och riktlinjer som Vetenskapsrådet har givit ut under namnet *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (CODEX – regler och riktlinjer för forskning, 2010). Vi har här valt att redovisa för de fyra huvudsakliga kraven och vårt uppfyllande av dem.

Det första kravet är *informationskravet*. Det kravet uppfyllde vi då vi först tog i kontakt med rektorer i de utvalda stadsdelarna och sedan med de utvalda pedagogerna som tillhör vår utvalda målgrupp för studien. Vi började med att presentera således oss själva och vårt valda tema för vår undersökning. Vi gav en saklig information kring undersökningens syfte och klargjorde vårt urval av både population i form av personer och stadsdelar. Till informationskravet hör även att informera att de har rätt att avbryta deltagandet vilket vi upplyste dem om.

Vi bad om hjälp i vår studie samtidigt som vi poängterade att det var frivilligt att delta. Den utvalda gruppen fick själva avgöra om hon eller han ville delta och bidra till vårt resultat i denna undersökning gällande värdegrunden. Då de tillfrågade pedagogerna lämnade sitt samtycke till att delta uppfylldes det andra kravet som är det s.k. *samtyckeskravet*. I samtyckeskravet finns regeln om att de medverkande skall ha rätt att själva bestämma om och hur länge samt på vilka villkor de skall delta. Som forskare innebär det även att ge medverkarna information om att ett avbrutet deltagande inte medför negativa följder för dem.

Vi informerade om att både skolorna och deras personliga anonymitet vilket innebär att vi uppfyller *konfidentialetskravet*. Vi har medvetet endast beskrivit och namgett de olika stadsdelarna där skolorna är belägna samt utelämnat svarspersonernas kön, utbildning, yrkeserfarenheter och aktuell åldersgrupp på barn. Vi valde att även placera ut förslutna lådor där svarspersonerna fick lämna sina enkäter genom ett inkast. Detta för att lärarna även skulle kunna vara anonym i deras handstil i förhållande till sina kollegor. Enligt det vetenskapliga rådet skall underökningar med personer ges största möjliga konfidentialitet samt att de personliga uppgifterna skall förvaras så att andra ej kan ta del av dem. Enligt regel skall alla uppgifter antecknas, lagras och avrapporteras så att enskilda personer ej kan identifieras av utom-

stående. Dessa krav kommer att redovisas under rubrikerna ”Bearbetning” och ”Tillförlitlighet”.

Det fjärde kravet är det s.k. *nyttjandekravet*. Detta innebär att vi trots skolornas och pedagogernas anonymitet endast får använda de skriftliga kommunikationsuppgifterna för forskningsändamål. Detta innebär att uppgifterna inte får användas eller utlånas för kommersiellt eller för icke vetenskapliga syften. Detta krav har vi som forskare både tagit till oss och redovisat för till svarspersonerna.

4.3 Urval

I vår frågeundersökning har vi ställt våra frågor till ett urval personer från en bestämd *population*. Med population menar Esaiasson m.fl. (2007) den grupp av personer som undersökningen riktar sig mot. För att klargöra att det är pedagoger verksamma i olika praktiker har vi valt att betona pedagoger även i våra frågeställningar. Ett preciserande av undersökningens population är att understryka att det är pedagoger från tre olika stadsdelar i Göteborg. Dessa stadsdelar är valda för att representera de tre olika praktikerna som vi inledningsvis hävdar finns. Den mångkulturella med en blandning av många etniciteter, den mångkulturella med avsaknad av svensk etnicitet samt den monokulturella praktiken.

Genom att vi stannade kvar ett tag på varje skola för att bekanta oss med några lärare så valde vi därmed också medvetet ut fem lärare på varje skola. Vårt urval av pedagoger bestod av både kvinnor och män med varierad erfarenhet av yrket. De berättade en del för oss muntligen och vi antecknade. De lovade oss också emellertid att svara på vår enkät. Det som var avgörande att de ville ställa upp var att vi hade den anonyma lådan på plats i lärarrummet en hel vecka. Detta gjorde att de kunde fylla i enkäten när de hade tid. Det ledde också till att vi fick kvalitet istället för kvantitet när det gäller enkätsvaren. Att erhålla kvalitet i enkätsvaren är en förutsättning när det gäller den deskriptiva studien. Detta eftersom studien skall vara beskrivande (Patel & Davidsson, 2003).

Stadsdelar

För att förtydliga de olika stadsdelarnas kulturella kontexter i form av etnicitet så har vi här valt att redovisa detta i form av statistik. Vi hoppas att detta ökar din förståelse som läsare inför vårt val av stadsdelar. Vi finner det också relevant att redogöra stadsdelarna för att öka läsarens förståelse gällande vårt problemområde.

Mångfalden i Göteborgs 20 stadsdelar varierar. Vi har valt tre olika belägna stadsdelar där det finns en skillnad när det gäller deras kulturella kontext i form av etnicitet. Detta är en förutsättning för att vi skall kunna besvara våra frågeställningar. I avläsandet av statistik har vi valt att avläsa begreppet ”utländsk bakgrund” som definierar både utrikes född och född i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands (Medborgarskap och födelseländer, 2009). De tre valda stadsdelarna i bokstavsordning är: Lundby, Lärjedalen och Torslanda. Vi har valt ut tre olika praktiker i varje stadsdel. Det är alla kommunala grundskolor för elever från förskoleklass till antingen årskurs 5 eller årskurs 9. Här följer en kort presentation av de olika områdena.

Lundby

Lundby är enligt oss den normativa praktiken som beskrivs i styrdokumentet. Den totala mångfalden på Hisingen är 27 %. Stadsförvaltningen Lundby ligger centralt och sammanlagt bor det ungefär 40 000 invånare i bostadsområdena Brämaregården, Kvillebäcken, Kärrdalen,

Sannegården och Slättadamm (Lundby stadsförvaltning, 2010). Med åtta kommunala grundskolor och en mångfald på cirka 20 % representerar Lundby den normativa verksamheten som beskrivs i läroplanen.

Lärjedalen

Lärjedalen är enligt oss den praktik som representerar en mångkulturalism där den svenska etniciteten lyser med sin frånvaro. Bostadsområdena Agnesberg, Bergum, Eriksbo, Gunnilse, Hammarkullen, Hjällbo och Linnarhult utgör stadsdelen Lärjedalen i nordöstra Göteborg. Av stadsdelens cirka 25 000 invånare är cirka 45 % av utländsk bakgrund. I Lärjedalen finns det 11 skolor som sträcker sig från förskoleklass t.o.m. årskurs 9. Stadsförvaltningen påpekar att skolorna utmärks av mångfald och olika profiler (Lärjedalens stadsförvaltning, 2010). Stadsdelen är mångkulturell samtidigt som den svenska etniciteten lyser med sin frånvaro.

Torslanda

Torslanda representerar enligt oss en monokulturell praktik. Cirka en tredjedel av Hisingens yta utgörs av stadsdelen Torslanda. Stadsdelen beskrivs som kustnära och har ungefär 23 000 invånare. Över hela stadsdelen ligger tolv skolor fördelade med indelningen norr, centrum och söder. Stadsdelen erbjuder utbildning från förskoleklassen ända upp till årskurs 9 (Torslanda stadsförvaltning, 2010). Flertalet är s.k. f-5 skolor där eleverna går från förskoleklassen upp till årskurs 5. Torslanda är den stadsdel som presenteras som kraftigt expanderande. Med en mångfald på cirka 6 % speglar stadsdelen ett monokulturellt samhälle och pedagogisk verksamhet.

4.4 Genomförandet

Vi har besökt stadsdelarna Lundby, Lärjedalen och Torslanda. Vi hade kontaktat de olika skolorna via mejl en vecka före vi kom dit och vi besökte en skola personligen i vardera området. Detta för att försöka öka svarsfrekvensen. I Missiv brevet som både sändes ut med mejl och klistrades fast på den förslutna lådan innehöll en kort presentation av oss, vårt syfte och de utvalda stadsdelarna (se bilaga 3). Vid enkätundersökningar finns risken för ett stort bortfall. Enligt Johansson och Svedner (2001) kan ett väl formulerat missiv brev med tydlig information dock vara avgörande för att motverka eventuella bortfall. Stukát (2005) hävdar att det är viktigt att de tillfrågade på förhand bör vara motiverade att svara om man valt att använda sig av frågeformulär. Därför valde vi att först ta kontakt med rektorerna och på så sätt informera om vårt kommande besök och förhoppningar om medverkan.

Stadsdelarna samt skolorna är utvalda enligt vissa redan nämnda kriterier. På vår väg till områdena såg vi stora skillnader när det gäller miljön runt omkring skolorna. Vår statistik stämde väl överens med vad vi såg vid besöken. Våra besök vid de olika skolorna tog en hel arbetsdag.

Vi hade med oss till varje enskild skola ett missiv brev, papperslåda, tejp samt frågeformulär. Väl i skolans personalrum så blev vi väl mottagna. Vi stannade ett tag på skolorna för att bekanta oss med personalen samt förklara även muntligt hur vårt projekt var tänkt. På någon skola så blev pedagogerna väldigt nyfikna samt kom fram och hälsade och pratade. I en annan skola så var pedagogerna mer avvaktande. Alla var dock trevliga och tillmötesgående.

Vi gick fram till olika pedagoger och då både kvinnor och män och bekantade oss. Dessa personer som vi pratade med personligen fick en enkät i handen samt att de lovade oss att besva-

ra frågorna. En del pedagoger tittade på frågorna och berättade en del muntligt men lovade samtidigt att besvara enkäten. Vi noterade de saker som pedagogerna sade på medhavda anteckningsblock. Vi var för övrigt väl medvetna om att lärarna har mycket omkring sig vid denna tid på året. Vi förklarade därför för de pedagoger som vi träffade att lådan skulle finnas på plats en vecka så att de kunde känna att de hade tid på sig. Många lärare sade till oss att vår metod var ett bra val då de inte hade haft någon tid för intervju. De kände att de kunde i mån av egen tid svara på enkäten i lugn och ro.

Vår enkätundersökning skulle vara anonym så vi gjorde en öppning på locket till lådan samt tejpade runt om dem. Vi satte även fast missiv brevet på lådan där det framgick vilka vi var samt hur vårt projekt skulle gå till rent praktiskt. Detta gjorde vi för de lärare som vi inte träffade under vår stund på skolan. Vi lämnade kvar en burk med pepparkakor samt att vi lovade att de pedagoger som hade hjälpt oss skulle få en kopia av det färdigställda arbetet. Vi räknade dock inte med att få något större gensvar från dem. Detta var ju även den främsta anledningen till att vi stannade och bekantade oss med några lärare. Efter att en vecka gått så besökte vi de olika skolorna åter. Vi samlade in vårt material som nu skulle analyseras.

4.5 Bearbetning

De svarspersoner som har svarat på enkäten gav oss kvalitet och inte kvantitet vilket var syftet med denna deskriptiva studie. Tillsammans med vår tidigare forskning kring boendesegregation och de insamlade enkäterna så utgör dessa ett bra utgångsläge för oss att få svar på våra frågeställningar. Vid bearbetning av det insamlade materialet läste vi de samtliga skriftliga svar och beskrivningar flera gånger. För att kunna urskilja särskilda svar så sökte vi först efter de mest förekommande svaren vilket är en bra strategi enligt Johansson och Svedner (2001).

För att finna stöd för vår strategi så refererar vi även till den filosofiska inriktningen fenomenologi som växt fram ur de humanistiska vetenskaperna. Synsättet på forskningen är att den är kvalitativ. Inriktningen skapades vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet på 1970-talet under ledning av Ference Marton. Fokus inom inriktningen finns på att tolka och att förstå resultaten. Med detta menar Stukát (2005) att fenomenologin inte generaliserar, förklarar eller förutsäger. Istället vill man *karaktärisera* och *gestalta*.

Inriktningen söker bl.a. svar på hur människor tänker samt vilka uppfattningar som finns kring vissa fenomen. Att försöka ta reda på hur människor tänker kallas inom den fenomenografiska forskningen för ett "andra ordningens perspektiv" (Claesson, 2007). Fenomenografin handlar om att identifiera uppfattningar och att urskilja variationer enligt tidigare nämnda professor i pedagogik Carlgren och Marton (2005).

I de fall då vi finner gemensamma svar så generaliserar vi och benämner svaren utifrån generaliseringen pedagoger. De svar som vi har lyckats urskilja lyfter vi och benämner svarspersonen som lärare. Vi vill dock poängtera att undersökningsresultaten inte är generaliserande för vad alla pedagoger i respektive stadsdel har för tankar kring värdegrunden. Detta eftersom det endast är ett fåtal pedagoger i varje skola samt stadsdel som deltagit i vår undersökning. Målet med vår undersökning var att finna olika kvalitativa uppfattningar som kan täcka större delen av variationen i uppfattningar. Det är de urskiljande svaren som gör vår undersökning kvalitativ.

För att vi skall kunna urskilja variationer måste vi först ha något att utgå från. Detta något i vårt fall innebär identiska svarsbaser som den utformade enkäten utgör. Frågornas utformning

innebär att vi enkelt kan finna likheter och skillnader i svarspersonernas utsagor. Efter vår transkribering av det insamlade materialet började vi sortera. Vi sorterade efter stadsdelar och började urskilja likheter och skillnader mellan pedagoger i de olika stadsdelarna och pedagoger i samma stadsdel och skola. Efter materialets bearbetning kvarstår frågan om undersökningens tillförlitlighet. Enligt Stukát (2005) är reliabiliteten i vårt val av metod ofta osäker. Orsaken förklaras vara det vanligen låga antalet svarspersoner.

4.6 Tillförlitlighet

När det gäller studiens tillförlitlighet så är vi väl medvetna om att det kan finnas olika orsaker till att de pedagoger som ingick i vårt urval ville svara. En anledning kan vara en positiv inställning till värdegrunden samt att läraren hade ett väl förankrat värdegrundsarbete. De lärare som kände sig osäkra inom ämnet kanske medvetet undvek oss. Vi anser dock att svarspersonerna gav oss en trovärdig bild av deras värdegrundsarbete. Detta för att de gav oss en varierad och komplex bild av verkligheten sedd ur många olika perspektiv. De påtalade bl.a. att värdegrunden som begrepp är svårt och att en del pedagoger inte inser vad uppdraget innebär.

Vi har fått respons från fem pedagoger på två skolor samt fyra pedagoger på en skola. Vi fick därmed ett mindre bortfall på en av skolorna. I procent räknat så blir bortfallet på den skolan 20 %. Antalet besvarade enkäter stämmer för övrigt väl överens med antalet pedagoger som vi träffade personligen och som gav oss sitt ord på att svara. Eftersom vi som tidigare nämnt stannade en stund på varje skola och samtalade med pedagogerna så gjorde vi anteckningar på vad dessa pedagoger sade muntligt. Dessa anteckningar stämde väl överens med de skrivna orden. Vi lade ut extra formulär till övriga pedagoger som vi ej träffade. Där fick vi ingen respons alls.

Vi anser dock att eftersom vår utformning av enkäten är som tidigare nämnt en mellanform enligt Esaiasson m.fl. (2007) samt att vi gjorde ett urval av pedagoger så räknar vi ej detta som något bortfall. Detta för att vi gjorde ett urval av pedagoger samt att vi fick svar från alla utom en som ingick i detta urval. Den nämnda mellanformen beskrivs som tidigare nämnt som en slags skriftlig kommunikation och fördelen med denna form är att vi även slipper ”intervjueffekten”. Denna effekt innebär en slags omedveten styrning som enligt Stukát (2005) är en önskad osäkerhetsfaktor.

Resultatet i denna studie ger en indikation på vad de tillfrågade pedagogerna anser om värdegrunden utifrån de variabler som vår studie bygger på. Våra frågeställningar besvaras utifrån ett begränsat urval pedagoger. En generell bild av pedagogers arbete är därför svår att förutse eftersom vi endast får ett fåtal pedagogers beskrivning av yrkesrollen och värdegrundsarbetet.

Fortsatt forskning

Vi hade velat forska vidare kring hur eleverna i olika stadsdelar upplever och tolkar begreppet värdegrunden. Vi hade velat forska kring hur eleverna upplever pedagogernas arbete kring värdegrunden. Eftersom tidsaspekten var avgörande vid val av metod så hade vi velat utföra samma undersökning i intervjuform. Detta för att vi då hade kunnat följa upp och ställa följdfrågor kring olika intressanta aspekter. Vi har i denna studie insett vad det är som styr värdegrundsarbetet i stadsdelarna Lundby, Lärjedalen och Torslanda för de tillfrågade pedagogerna. Vi hade dock velat genomföra en mera omfattande och generaliserande studie kring orsakerna till variationerna gällande värdegrundsarbetet i de olika stadsdelarna.

5 RESULTAT

Vi kommer att börja med att redovisa vårt resultat med att förklara vissa läromedel och anti-mobbningsprogram. Detta för att öka läsarens förståelse inför dessa begrepp samt förkortningar. Vi kommer sedan att redovisa vårt resultat med hjälp av tre övergripande rubriker. Detta för att alla svar från våra olika variabler skall framgå. I de frågor som vi har fått liknande svar från de tillfrågade så generaliserar vi gällande flera personers upplevelser. Detta för att spegla det generella utfallet. De svar som utmärker sig lyfter vi i vår redovisning. Vi vill dock återigen poängtera att det inte är vår avsikt att generalisera i den mening att våra svar står för vad alla lärare anser i respektive stadsdel. Vi vill påminna om att vårt resultat gäller för endast en skola samt ett fåtal lärare i respektive stadsdel. Skolorna förblir anonyma liksom lärarna. Vi vill också hävda att trots att vi generaliserar liknande svar så är undersökningen fortfarande kvalitativ. Detta pga. att vi sätter individens upplevelser i centrum och hur denne tolkar sin omgivning (Esaïasson m.fl., 2007). Vilket ger i vårt tycke en mera nyanserad bild av verkligheten. Vid benämning av svars personer i plural så använder vi oss av benämningen pedagoger och vid singularis lärare.

5.1 Förklaring av läromedel

Genom våra enkäter fick vi kännedom om att de tillfrågade pedagogerna på de olika skolorna använder sig av ett eller flera olika läromedel i sitt arbete med värdegrunden. Dessa är ofta manualbaserade med diverse olika förkortningar. Vi ansåg att vi hade för lite erfarenheter och kunskaper om dessa läromedel och vi vill även underlätta för läsarens förståelse. Vi har därför valt att undersöka hur de olika programmen är uppbyggda och tänkta att fungera.

Olweusprogrammet

Forskaren Dan Olweus är mannen bakom det vetenskapliga och utvärderade antimobbningsprogrammet. Det finns vetenskapligt bevisade positiva effekter i form av både minskad mobbning och bättre skolklimat. Hans definition av mobbning är ”en person är mobbad när hon eller han, upprepade gånger och under en viss tid blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer” (Utvärderingsavdelningen, 2010). Programmet riktar fokus på individen med en psykologisk ansats och utgår från olika grundprinciper som bl.a. handlar om att skapa en varm skolmiljö där de vuxnas engagemang skall fungera som auktoriteter och förebilder.

Med bestämda regler för elevernas beteende som är kända för både elever och föräldrar motverkas mobbningstendenser. Elever som inte följer reglerna utsätts för åtgärder i form av sanktioner. Exempel på sanktion kan vara att be om ursäkt eller gå miste om någon förmån. Förutom individnivå innehåller programmet även en klassnivå och en skolvå. Personal-kompetensen är en mycket viktig förutsättning och programmet innebär att det upprättas regelbundna s.k. pedagogiska samtalsgrupper. Det ges utbildning i programmet och handledare utbildas under ett och ett halvt år för att sedan introducera programmet i skolan under en lika lång tidsperiod (Utvärderingsavdelningen, 2010).

Positivt beteendestöd i skolan

Skolmodellen PBSI är en förkortning på *positivt beteendestöd i skolan*. Modellen startades som ett pilotprojekt i Sverige under våren 2008 i Stadsdelen Lärjedalen. Resurs Centrum er-

bjöd två skolor, Gunnilse- Björsared att satsa på modellen vars syfte är att "[...] öka tryggheten och den positiva miljön på skolor i stadsdelen" (Björsaredsskolan, 2010).

Utgångspunkten var att verksamheterna behövde en gemensam värdegrund "[...] med skolgemensamma förväntningar på eleverna och konsekvenser vid överträdelser som är kända av alla för att skapa en trygg och positiv skola där lust att lära är i centrum" (Björsaredsskolan, 2010). Modellen bygger på att verksamheten skall ha ett skolteam som skall träffas varannan vecka och utveckla interventionsplanen för arbetet. Utifrån gemensamma mål och värden skall verksamheten kartlägga de risker och skyddsfaktorer som finns i verksamheten. I pilotprojektet gavs temahandledning i form av en föreläsning av Christina Kadesjö. Hon har forskat kring barn med beteendeproblem och hur man formulerar beteendeförväntningar i olika miljöer i verksamheten.

Social och emotionell träning

Vi har erfarenheter om det omdebatterade manualbaserade läromedlet "*Social och emotionell träning*" (SET) detta pga. en av oss har fått erfarenheter av detta program genom vfu: n. Syfte med SET är att utveckla elevernas sociala och emotionella förmågor. Förutom motivation, empati och social kompetens handlar olika övningar om att öka sin självkännet och hantera sina känslor. Många skolor schemalägger den pedagogiska metoden som inte är ett ämne i timplanen och saknar kursplan. Tv programmet "Skolfront" har tidigare granskat ämnet och hävdar att flera instanser med skolverket i spetsen inte anser att programmet eller metoden är tillräckligt utvärderande (Sveriges Utbildningsradio, 2010).

Birgitta Kimber är kvinnan som har skapat SET. Programmet är baserat på amerikanska kognitiva beteendemetoder som t.ex. PATHS – Providing Alternative Thinking Strategies (Socialstyrelsen). Hon menar att SET syftar till att "[...] främja barns och ungdomars psykiska hälsa och att främja en positiv utveckling hos våra barn och ungdomar" (Kimber, 2010).

5.2 Pedagogernas definition av begreppet värdegrunden

Lundby

De tillfrågade pedagogerna i skolan belägen i stadsdelen Lundby har sin egen definition av begreppet värdegrunden. De anser att begreppet står för grundläggande värderingar hos en enskild person eller organisation. Begreppet står vidare för trygghet, säkerhet och respekt. En grundläggande del i värdegrunden menar de att "alla människors lika värde" är. Värdegrunden är för de tillfrågade pedagogerna i Lundby att man visar respekt för alla samt visar att alla är lika mycket värda. En lärare menar att värdegrunden står för de normer som samhället bygger på.

Lärjedalen

För de tillfrågade pedagogerna i stadsdelen Lärjedalen så definieras värdegrundsbegreppet som social träning. En lärare sammanfattade begreppet som emotionell kompetens och livskunskap. För andra så innebar begreppet att visa solidaritet mot varandra. Demokrati är ett dominerande begrepp i deras definition av värdegrunden. Andra aspekter som förknippas med värdegrunden är jämlikhet och ansvar.

Torslanda

I Torslanda definierades begreppet värdegrund av de tillfrågade pedagogerna som de normer och regler som gäller för skolans värderingar och toleransnivå. En lärare uttrycker att det är ungefär som "10 Guds bud" i en modern uppdaterad tappning. Ett par av de tillfrågade peda-

gogerna har betonat eleverna när de definierar begreppet värdegrund. En lärare förklarar att värdegrund innebär hur eleverna är mot varandra och att alla elever skall känna sig trygga och våga gå till skolan. En annan lärare formulerar sig att begreppet innebär hur ”vi” fostrar våra elever till hur de skall vara mot varandra och alla andra i samhället.

5.3 Förändring av värdegrundsarbetet över tid

Lundby

De allra flesta av de tillfrågade pedagogerna tyckte att arbetet med värdegrundsarbetet har förändrats över tid. En lärare försökte sig på en förklaring till detta. Denne menar att människor fick upp ögonen ännu mera för värdegrundsarbete pga. diskrimineringslagen (-66). Skolor blir också bättre och bättre på att dokumentera. Över lag så upplevs att klimatet i samhället är hårdare och det är en ”råare” jargong. Detta har enligt de flesta pedagoger medfört att arbetet med värdegrunden intensifierats.

Lärjedalen

Av de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen så tycker de absolut att det är mera fokus på värdegrundsarbetet idag. En lärare anser att begreppet värdegrunden är ett svårdefinierat begrepp samt att denne misstänker att många inte förstår vad som egentligen rymms inom begreppet. Samma person menar vidare att själva ordet värdegrunden måste tydliggöras samt att det måste upp på agendan kontinuerligt. Samtliga av de tillfrågade tycker att det är ett oerhört tufft klimat som råder på skolorna. En lärare menar och påpekar att det råder stora skillnader när det gäller både klimat och fokus på arbete med värdegrundsfrågor mellan olika skolor. Detta beroende på vilken stadsdel/skola läraren arbetar på i Göteborg. En kollega till denne påpekar att värdegrundsfrågor är väsentliga i alla områden/stadsdelar. Samma person ser dock kopplingar mellan konflikter och svårigheter med att förstå språket. Ju större svårigheter med att göra sig förstådd och förstå andra desto mera bråk och konflikter. Över lag så misstänker pedagogerna att behovet av att arbeta med värdegrundsfrågor inte bara har förändrats över tid utan att behovet av att arbeta med dessa frågor är stort i stadsdelen.

Torslanda

Samtliga av de tillfrågade pedagogerna i Torslanda upplever att behovet och fokus på värdegrundsarbetet har förändras. En förklarande orsak till detta är som en lärare uttrycker sig att barnen har blivit mer individualister med svårigheter att samarbeta med andra. En annan menar att arbetet har förändrats pga. att det idag kommer helt andra barn till skolan än för fem år sedan. Orsaken förklaras vara att dagens föräldrar ibland har svårt med regler och rutiner. Samma person tillägger att det ibland kan kännas som att värdegrundsarbetet innebär att ”uppfostra” och ”vägleda” föräldrar. Denna känsla och fokus på fostran delar en annan lärare och menar att ”fostran i hemmet förekommer numera inte som en självklarhet”. Utifrån deras erfarenheter besvaras att fokus på dagens arbete med värdegrunden ligger på att barnen skall kunna samarbeta och lösa konflikter.

5.4 Dagens värdegrundsarbete

Lundby

I stadsdelen Lundby i den besökta skolan så finns ett gemensamt värdegrundsarbete för skolan och det heter Olweusprogrammet. Det är ett manualbaserat antimobbningsprogram. En peda-

gog menade att det inte finns något gemensamt värdegrundsarbete på skolan. De andra instämde dock i att de arbetade efter det nämnda programmet.

De tillfrågade pedagogernas personliga arbete med värdegrunden innebär att vara en god förebild som människa. En lärare uttryckte också att denne har en strävan efter att försöka berätta "hur det är". Att konkretisera samhällets normer mycket i olika former anses vara viktigt av denna person. Normerna måste göras tydliga för barn och unga och de måste konkretiseras på ett tydligt sätt. Detta eftersom de ungas tänkande är väldigt svartvitt. En annan lärare uttryckte det som att arbetet med värdegrundsfrågor ligger implicit i allt denne gör. Dominerande för de tillfrågade är dock strävan efter att vara en god förebild för sina elever samt för sina egna barn. De flesta menar att de ingriper ifall någon far illa. En lärare menar att denne alltid tar den svages parti eller i varje fall står på elevens sida och stöttar.

Vi ställde en fråga kring hur värdegrunden prioriteras av pedagogerna. De svar vi fick var att en del arbetar med sådana frågor löpande. Värdegrunden finns med hela tiden och en del menar att allt genomsyras av den såväl yrkesmässigt som privat. En lärare menar att dessa frågor förhoppningsvis ligger i framkant i allt denne gör på skolan. En annan menar att det är självklart för denne att säga ifrån eller ta upp en fråga kort i stunden då den blir aktuell. Samtidigt så menar samma person att värdegrundsarbete måste genomsyra allt. Detta är viktigt och pedagogen tror att lektioner som "livskunskap" är kontraproduktivt. Värdegrundsarbetet måste genomsyra vanlig undervisning för att eleverna inte skall se på värdegrundsfrågor som ett tråkigt måste.

De flesta svarspersonerna anser att det befintliga arbetet kring värdegrunden inte är tillräckligt. En lärare menar att det inte finns någon kontinuitet i detta arbete samt att nyanställda ej introduceras i värdegrundsarbetet. En annan menar dock att det befintliga arbetet är tillräckligt och motiverar detta: "I och med att allt arbete i skolan genomsyras av värdegrundsarbetet så räcker det med 60 minuter per vecka." Andra kollegor anser att arbetet kring dessa frågor aldrig kan bli tillräckligt. Vidare så anser dock en lärare att om man ser arbetet sett i relation till lärarnas arbetsbelastning så kan det troligtvis inte bli så mycket mer.

Pedagogernas egna tips till oss studenter gällande värdegrundsarbete är att vi skall sträva efter att vara alerta och reagera direkt på sådant som inte är acceptabelt. Implementera små portioner värdegrund i alla lektioner. En annan uppmaning är att använda hjärtat och studera Olweusprogrammet. Ytterligare tips är att man måste själv ta ställning. Därefter så kan man undervisa och försöka sprida sin egen och/eller organisationens värdegrund.

Lärjedalen

I Lärjedalen så nämner en pedagog att eventuellt så skall ett värdegrundsarbete införas på skolan. Det heter PBSI. Pedagogen hade detta på sin förra arbetsplats där de arbetade gemensamt med programmet på hela skolan.

En av de tillfrågade lärarna arbetar väldigt medvetet kring värdegrundsfrågor. Detta för att behovet är stort av att arbeta med dessa frågor. Läraren arbetar med samarbetsövningar, massagesagor, samtal i klassrum, korridor, bamba och på raster. Samma person läser sagor som ibland knyter an till kamratskap osv. En lektion per vecka så arbetar de med något som kallas "repulse". Det är ett material som handlar om att lyssna, att säga tack, att tala om vad man känner etc. Kompissamtal verkar vara dominerande bland pedagogerna. Där påtalas de fyra grundpelarna i värdegrunden: solidaritet, jämlikhet, ansvar och demokrati.

De tillfrågade pedagogerna anser överlag att det är oerhört viktigt med att arbeta med värdegrundsfrågor. En påpekar att dessa frågor behöver prioriteras mera. Detta för att behovet är

stort på skolan. Framförallt ledningen behöver inse och förstå att arbetet med värdegrundsfrågor är väldigt viktigt. Samma lärare menar vidare att alla inom skolan kan bli bättre och tydligare när det gäller sådana frågor. Idag så är det en stor arbetsbelastning på en som lärare. Har man dock gruppen med sig och det råder ett gott socialt klimat då kommer det andra så småningom.

En av svarspersonerna menar bestämt att värdegrundsfrågor är prio ett för denne. De flesta anser också att arbetet med värdegrundsfrågor är en förutsättning för att erhålla en fungerande skola. En lärare menar att det är av stor vikt att hela skolan gemensamt arbetar och strävar efter att arbeta med värdegrunden. Det kan aldrig vara tillräckligt. Samma person menar vidare att värdegrunden är det mest väsentliga för varje individs utveckling. Samtliga tillfrågade anser att det befintliga arbetet kring värdegrundsfrågor inte är tillräckligt.

Deras tips till oss studenter var en del böcker som behandlade ämnet. ”Att främja barns och ungdomars utveckling av social och emotionell kompetens”, ”Gruppen som grogrund”, Giraffspråket och SET samt PBSI – arbete.

Torslanda

I stadsdelen Torslanda så kan vi redovisa att det finns ett gemensamt värdegrundsarbete. Samtliga pedagoger har gått eller går en SET-utbildning och bedriver SET-undervisning en gång i veckan med det schemalagda ämnet ”Livsviktigt”. En lärare betonar att arbetet innebär mycket samtal om hur man uppträder mot varandra. Pedagogerna redovisar att de medvetet arbetar med värdegrundsfrågorna även utanför SET-undervisningen. De menar att diskussioner, konflikter och klassråd är tillfällen då värdegrundsfrågor tillämpas. En lärare påpekar att just klassrådet är en del av värdegrundsarbetet kring demokratifrågor. Även barnkonventionen och barns villkor i andra länder förklarar flera pedagoger ligger som grund för deras arbete.

Värdegrundsfrågorna prioriteras enligt pedagogerna själva väldigt högt. De menar att utan dessa frågor får vi inga ”bra” grupper. Samtliga av de tillfrågade menar att arbetet med värdegrunden är ett ständigt pågående arbetet. En lärare påpekar att värdegrunden skall genomsyra allt arbete. En annan betonar att värdegrundsfrågorna sprängs in i det dagliga arbetet.

Samtliga av de tillfrågade i Torslanda anser att det befintliga värdegrundsarbetet är tillräckligt. En uppmaning till oss blivande pedagoger är att förutsätta att eleverna alltid vill göra det ”rätta”. Etiska samtal och trygghetsövningar förklarades vara mycket givande. Sagor för de yngre barnen, drama och olika temadagar/veckor var andra tips och förslag som pedagogerna delade med sig. En av de tillfrågade rekommenderade att gå in på både skolverket hemsida och lektion.se.

6 RESULTATANALYS

Vi har valt att analysera våra resultat utifrån våra frågeställningar. Detta innebär att vi inte kommer att redovisa resultatanalysen på samma sätt som resultatet där stadsdelarna redovisades separat. För att kunna analysera resultaten har vi valt att jämföra de olika stadsdelarna och där med påvisa på likheter och skillnader. Vi vill även förtydliga att resultatet presenteras utifrån de tillfrågade pedagogerna som är verksamma i tre olika kulturella kontexter i form av etnicitet.

6.1 Pedagogernas definition av begreppet värdegrund

De tidigare nämnda Olivestam och Thorsén (2008) har liksom och Zackari och Modigh (2000) definierat och jämfört värdegrunden med en ”grund”. De förstnämnda författarna redogör för en vision av en grund på ett hus som utgör en slags grundläggande bas. Orlenius (2001) påpekar i sin tur att denna bas representerar värden som inte är förhandlingsbara och värden som utgör minsta gemensamma nämnare. Gemensamt för de tillfrågade pedagogerna i alla stadsdelar så står begreppet värdegrund för en slags bas eller grund innehållande grundläggande värderingar. Dessa värderingar uttrycks genom en rad starka begrepp som ryms inom det större begreppet värdegrunden.

Värdegrunden utgör alltså en grund för de grundläggande mänskliga rättigheterna för de tillfrågade pedagogerna. Detta stämmer väl överens med Zackari och Modighs (2000) definition av begreppet eftersom de hänvisade till FN:s barnkonvention. De värden som ryms inom denna konvention skall vara allmängiltiga oberoende av tid och kultur. I alla fall så finns en strävan efter detta. Det finns en aspekt i detta konstaterande väl värd att ha i åtanke. Zackari och Modigh (2010) menar nämligen att våra egna värderingar präglas av vår egen livsåskådning som även vi skrev inledningsvis. De grundläggande mänskliga rättigheterna tolkas olika beroende på vilken kulturell kontext människan befinner sig i. Faktum kvarstår dock att begreppet värdegrunden representerar dessa grundläggande mänskliga rättigheter för de tillfrågade pedagogerna. Detta trots att uppfattningen om de mänskliga rättigheterna kan variera beroende på vår egen verklighetsuppfattning.

Endast en lärare verksam i Torslanda lade en kristen värdering på sin definition när denne jämförde värdegrunden med 10 guds bud fast i en modern tappning. Detta leder oss in på Olivestam och Thorséns (2008) två presenterade tolkningar av värdegrunden vilket var kulturarvs- och legitimitetstolkningen. Vi har i vår tabell redogjort för att vi från att ha haft en konfessionell skola med morgonbön till att numera ha en icke konfessionell skola. Vi finner det intressant att trots detta så relaterar läraren värdegrunden till bibeln. Dennes tolkning av värdegrunden borde således vara legitimitetstolkningen. De andra pedagogernas tolkning är att de värden som ryms inom begreppet värdegrunden ingår i vårt kulturarv.

6.2 Värdegrundsarbetets förändring genom tid

Alla de tillfrågade pedagogerna i de olika stadsdelarna upplevde att värdegrundsarbetet har förändrats genom årens lopp. Värdegrundsarbetet har alltså intensifierats på de olika skolorna. De tillfrågade lärarna har gett oss sin bild av potentiella orsaker till varför denna intensifiering

har skett. Vi har jämfört deras hypoteser med vad tidigare forskning säger kring ämnet. Det som har varit relevant i denna analys är att belysa den förändring som skett i samhället samt i styrdokumentet. Vi har tidigare uppmärksammat de olika styrdokument som funnits mellan åren 1830 till år 2011 där vi befinner oss. Styrdokument som också har präglats av den samhällsförändring som skett. Detta har speglats i den rådande barnsynen som har gått från en syn på barnet som en inlärningsmaskin till dagens "världsbarn" i det tidigare beskrivna nätverkssamhället (Vallberg Roth, 2002).

De tillfrågade lärarna menar att eleverna befinner sig i en "hårdare" miljö vilket innebär ett tufft inlärningsklimat på skolorna. Att samhället är snabbt föränderligt stärks av att lärarna upplever en stor förändring bara de senaste åren. En lärare menar också att fostran i hemmet inte längre är en självklarhet. Vid en närmre granskning kring vad tidigare forskning säger kring fostran så finns möjligen en förklaring till denna utveckling. Vi avser då de tillfrågade lärarnas upplevelse av det hårda klimatet samt känslan av att fostran ej är tillräcklig i hemmen. Den rådande barnsynen som kan utrönas i både samhällsutveckling samt i styrdokument är en utveckling till en "självständighetsfostran" (Vallberg Roth, 2009). Detta i kombination med den utveckling som skett i samhället där båda föräldrar ofta heltidsarbetar (Åkerman, 1993).

Forskning visar att barn alltmer lämnas själva åt bearbetning av sina intryck i vårt snabbt föränderliga samhälle. Folkesson m.fl. (2004) påpekar detta och det är viktigt att vi pedagoger liksom föräldrar ger barnen verktyg att hantera dessa snabba förändringar. Eftersom det moderna samhället är uppbyggt på beskrivet sätt i kombination med kyrkans avtagande makt i Sverige så har utvecklingen alltmer gått åt ett bestämt håll. Fostran centreras alltmer på skolan. Den tidigare nämnda läroplanskommittén hävdade t.ex. att i ett snabbt föränderligt samhälle så är det nödvändigt med beständiga värden (Zackari & Modigh, 2000). De tillfrågade lärarna känner tydligt av det ökade behovet av värdegrundsarbete.

När vi analyserar vidare gällande fostran så var det en lärare som tidigare nämnt upplevde att denne till och med fick lägga energi på att fostra föräldrar. Läraren var verksam i Torslanda stadsdel. Bengtsson (2010) verksam i riksförbundet "Hem och skola" påpekar att skolan har alltför stort fokus på betyg vilket i många fall skapar stress hos eleverna. Förbundet menar också att klasserna behöver minskas samt att större fokus skall finnas på att arbeta med värdegrunden. Vår analys har resulterat i en hypotes kring varför läraren upplevde att denne även behövde fostra föräldrarna. En teori kan vara att klyftan mellan skolan och hemmet är alltför stor. Föräldrarna är inte heller tillräckligt informerade kring lärarens intentioner med sin undervisning. Eleverna är stressade hemma inför diverse prov och de kanske känner att de inte mår bra. En ökad dialog mellan föräldrar och lärare kan leda till ett samarbete mellan de vuxna som i sin tur gynnar eleven. När föräldrar och lärare endast träffas flyktigt eller på föräldramöten då även flera andra föräldrar är närvarande så är det väldigt lätt enligt lokala lärarutbildare att missförstå varandra.

En lärare upplevde att det i allt större utsträckning är allt starkare individualister som kommer till skolan. Även detta påstående stämmer väl överens med den tidigare nämnda "självständighetsfostran". Detta ställer då ökade krav på olika slags sociala möten där samvarokompetensen utvecklas. Pape (2001) betonar detta samtidigt som hon förklarar begreppet social kompetens vilket innebär "konsten att umgås". Inom begreppet social kompetens så ryms värderingar, kunskaper och färdigheter. Sommer (2005) jämför och definierar begreppet med förmågan att ha socialt gehör. Han jämför då med en solist verksam i en orkester som måste ha ett slags gehör för den orkester som denne uppträder tillsammans med. Vi har redan nämnt det deliberativa samtalet och dess mening. Vi kan se en stor fördel med att vara en stark indi-

vidualist när det gäller det deliberativa samtalet eftersom samtalet bygger på att olika uppfattningar skall kunna föras fram för att öka förståelsen inför varandra (Englund, 2000). Likheter finns med Johansson (2001) som påpekar vikten av att problematisera kring vardagliga etiska dilemman samt att pedagogen skall sträva efter att vara en medupptäckare.

6.3 Likheter och olikheter gällande värdegrundsarbetet

I vår tidigare studie som handlade om segregationen så ansåg alla de tillfrågade pedagogerna i Torslanda och Lärjedalen att det pedagogiska arbetet skiljer sig åt beroende på var läraren är verksam i Göteborg. Vi poängterar återigen att den dåvarande studien inte gällde värdegrunden. De frågor som berördes kan dock delvis kopplas till begreppet värdegrunden eftersom aspekter som social kompetens också var aktuella.

I denna studie så uttryckte sig en lärare väldigt tydligt gällande skillnader i värdegrundsarbetet beroende på i vilken stadsdel pedagogen är verksam i. Vi ställde inte denna fråga uttryckligen till pedagogerna utan läraren påpekade denna aspekt vid tal om värdegrundsarbetet över tid. Läraren var säker på att det råder stora skillnader gällande värdegrundsarbete på skolorna i Göteborgsregionen. I den kvalitetsgranskningsrapport som skolinspektionen har gjort år 2010 så framgår det klart och tydligt att det råder stora skillnader gällande frågor som rör ämnet i Göteborg. Lärarens uppfattning var därmed befogad. Efter att vi analyserat och jämfört de olika skolornas värdegrundsarbete baserat på ett fåtal pedagoger så instämmer vi. Det finns en del faktorer i vårt resultat som kan vara potentiella orsaker till detta.

Vi har tidigare nämnt samhällsförändringen som skett samt en stor förändring i styrdokumenten genom tiderna. Detta har lett till andra villkor i dagens skola vilka vi redogjort för. Detta är en anledning till att värdegrundsarbetet har intensifierats på skolorna. Skolinspektionen kontrollerar numera också att det finns ett återkommande och systematiskt arbete kring dessa frågor. Folkesson m.fl. (2004) liksom Johansson (2003) menar dock att det många gånger är pedagogens förhållningssätt som styr vad verksamheten skall innehålla.

Skolinspektionen har i sin rapport redogjort för att på flera av de skolor som de besökt så har det saknats reflektion över förhållningssätt och normer. Verksamheten har inte genomsyrats av detta på ett förebyggande sätt. Samtliga av de tillfrågade pedagogerna i Torslanda ansåg att det befintliga värdegrundsarbetet var tillräckligt. Detta befintliga arbete bestod av att personalen hade gått en SET- utbildning samt att de bedriver SET- undervisning en timme en gång i veckan. Detta är schemalagt som ett eget ämne vid namn "Livsviktigt". En pedagog beskriver dock att värdegrunden skall genomsyra verksamheten. Med analys från vår tidigare studie samt nuvarande så kan ana vi att ambitionen eller förhållningssättet inför ett förebyggande arbete med värdegrundsfrågor är något som prioriteras i andra hand. Vi kan här också se att de tillfrågade pedagogernas förhållningssätt samt inställning till värdegrunden är över lag något som schemaläggs. Vi vill dock återigen poängtera att vår studie ej gör anspråk på att vara generell för alla pedagoger i Torslanda utan endast de tillfrågade.

I Lundby så har skolan ett antimobbingsprogram vid namn "Olweusprogrammet". Till skillnad från SET så är dock detta program vetenskapligt på så sätt att det är bevisat effektivt för att bekämpa mobbning (skolverket, 2010). I Lundby så menade de tillfrågade pedagogerna också att värdegrundsarbetet inte är tillräckligt och deras förhållningssätt var att värdegrunden finns med hela tiden i allt de gör. En lärare var direkt emot schemaläggning och menade att lektioner som "Livsviktigt" var kontraproduktivt. Värdegrundsarbetet måste genomsyra den vanliga undervisningen menade läraren och detta var gemensamt för alla de tillfrågade i

Lundby utom en. Vi kan här utröna ett förhållningssätt där värdegrunden är viktig ur ett förebyggande perspektiv.

Då vi analyserade de tillfrågade pedagogernas svar i Lärjedalen så ser vi ett klart mönster då de skriver om arbetet med dessa frågor. Detta mönster formas av ett återkommande ord nämligen skolans behov. En lärare nämner även att ledningen måste inse att vikten av att arbeta mera med frågor kring värdegrunden. Här kan vi se att det är behovet som styr värdegrundsarbetet. Vi har också kunnat se i våra resultat att pga. att behovet är stort av att arbeta kring värdegrundsfrågor så är det svårt att utröna de tillfrågade pedagogernas förhållningssätt. Här kan vi se nackdelen med att använda sig av enkäter. Vid en intervju så hade vi kunnat fråga vidare kring den enskilde lärarens förhållningssätt. Vi har kunnat se i våra svar att de tillfrågade inte kan välja ifall de skall arbeta medvetet med dessa frågor. Detta styrks av deras känsla av att värdegrundsarbetet aldrig kan bli tillräckligt. I denna stadsdel enligt de tillfrågade så implementeras värdegrundsarbetet i verksamheten.

I Torslanda och Lundby så har vi som tidigare nämnt sett en skillnad gällande de tillfrågade pedagogernas inställning till värdegrundsarbetet. I Lundby så anser de tillfrågade pedagogerna att det befintliga arbetet ej är tillräckligt samt att vi får intrycket av att värdegrundsarbetet genomsyrar hela verksamheten. Här finns ett strukturerat förebyggande arbete kring värdegrunden. Det är de tillfrågade pedagogernas förhållningssätt som styr i större utsträckning. Detta för att de inte tillfrågade nämner vare sig behov eller uppdrag. I Torslanda så anser de tillfrågade att det befintliga arbetet är tillräckligt samt att det förebyggande arbetet kring dessa frågor inte är lika omfattande som i Lundby. Vidare så kan vi när det gäller de tillfrågade i stadsdelen Torslanda utröna att det är det pedagogiska uppdraget som styr det arbete som finns kring värdegrunden och till viss del förhållningssättet. Vi kan alltså sammanfattningsvis se tre olika dominerande tendenser vilka utgörs av pedagogens förhållningssätt, uppdrag eller behovet i praktiken.

6.4 Värdegrundsarbetets påverkan av kulturella kontexter

Vi kan se skillnader gällande de tillfrågade pedagogernas värdegrundsarbete i de olika praktiker. Skillnader som utgörs av att den etniska kontexten varierar. Vi kan även se likheter i de tillfrågade pedagogernas sätt att arbeta i de olika stadsdelarna. Likheter är huvudsakligen att det finns ett existerande värdegrundsarbete. Vi kan dock efter att ha analyserat våra svarsenkäter utröna ett tydligt mönster. Detta mönster utgörs av att värdegrundsarbetet påverkas av den kulturella kontexten gällande etnicitet. Detta som en naturlig konsekvens av den ökade internaliseringen i Sverige som innebär en ökad kulturell mångfald.

Lärjedalen är en mångkulturell praktik med en avsaknad av svensk etnicitet och därmed indirekt avsaknad av det svenska språket. En tillfrågad lärare hävdar att elevernas svårigheter med att göra sig förstådd är en stor bidragande orsak till att det är mycket bråk och konflikter i verksamheten. Detta för att det skapar en slags frustration med att inte kunna göra sig förstådd. Wellros (1998) begrepp ”dövstum” förklarar de tillfrågade pedagogernas redogörelse. I vår tidigare nämnda forskningsstudie så hävdar de intervjuade pedagogerna att avsaknaden av den svenska etniciteten innebär större problem för dessa elever att lära sig det svenska språket. En konsekvens av detta är att värdegrundsarbetet intensifieras och de tillfrågade pedagogerna upplever som tidigare nämnt att detta arbete aldrig kan bli tillräckligt. En lärare nämnde också att skolan eventuellt skall införa skolmodellen PBSI vars syfte är att öka tryggheten på skolor i Lärjedalen.

Alla de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen anser som sagt att det råder ett tuffare klimat i skolor belägna i stadsdelen. Detta stöds även av vår tidigare forskning där vi belyser stora skillnader i pedagogernas yrkesroll. En skillnad som till största delen utgörs av att i stadsdelen Lärjedalen så läggs det allt större fokus på att erhålla ett drägligt arbetsklimat i klassrummen. Detta har förklarats av de tillfrågade pedagogerna i denna studie att en bidragande orsak är språkproblem. I vår tidigare forskning så belyses även att stadsdelen är segregerad och att det råder stora skillnader mot övriga Göteborg när det gäller den socioekonomiska kontexten.

Folkesson m.fl. (2004) skriver om den komplexa verklighet som vi lever i idag. Denna verklighet som vi inledningsvis hävdar att varken Lpo 94 eller den kommande läroplanen Lgr 11 avspeglar. De båda styrdokumenterna påpekar att det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Normen utgörs av den mångkulturella kontexten vilket innebär att många kulturer finns representerade. I stadsdelen Torslanda så finns det dock över lag en etnicitet representerad vilket är den svenska. Detta innebär en monokulturell praktik. Detta i kombination med att de tillfrågade lärarna i Torslanda upplever att det befintliga värdegrundsarbetet är tillräckligt.

Utifrån den etniska aspekten så kan vi här utröna att de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen har stöd i sina teorier kring de problem som finns på skolan i området. Teorier som bestod av att det uppstår en slags frustration av att ha svårigheter med språket. Gruber (2007) påpekar dock att det *kan* vara svårt med skolan pga. den etniska bakgrunden. Det är också viktigt att inte förklara alla fenomen eller eventuella problem utifrån detta. Hon menar istället att det är viktigt att t.ex. även se till vilken samhällsklass eleven tillhör vilket sällan görs när det gäller invandrare. Allt förklaras istället utifrån vilken etnicitet eleven har vilket som sagt även de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen gjorde.

Stadsdelen Lundby utgör den norm som finns i både Lpo 94 samt i den kommande Lgr 11. Det är den mångkulturella praktiken som beskrivs existera i samhället. De tillfrågade lärarnas förhållningssätt präglas av att det är viktigt med ett värdegrundsarbete. Detta arbete tar dock inte överhanden gällande drägligt arbetsklimat i klassrummet. Här kan vi då också belysa att olika etniciteter finns representerade. Den svenska liksom en rad andra etniciteter vilket saknas i den besökta skolan i Lärjedalen och i Torslanda. Gruber (2007) påtalar vikten av att arbeta med värdegrundsfrågor i alla skolor oavsett om de är monokulturella, mångkulturella eller mångkulturella med en avsaknad av den svenska etniciteten.

Summering utifrån vårt syfte

Vi väljer här att inleda med en kort och förtydligande resumé av vår analys samt att vi avslutar vår analys med en sammanfattande karaktär. Detta för att underlätta för läsaren inför vidare resonemang och diskussion. I vårt syfte så undrar vi ifall det är pedagogiska uppdraget, behovet i praktiken eller pedagogens förhållningssätt som styr arbetet med värdegrunden. Vi tycker att vi kan ana att vi har funnit alla tre varianter i de olika stadsdelarna. Vi anser emellertid också att man kan se olika fenomen ur många olika perspektiv. Speciellt när det handlar om socialt samspel och olika värden. Det som ur många olika perspektiv styr de tillfrågade pedagogernas arbete i de olika stadsdelarna är behovet även fast vi gör anspråk på andra dominerande tendenser.

Det finns avgörande faktorer till att vi kommit fram till vår bild av de tillfrågades arbete med värdegrunden samt vad som huvudsakligen styr detta arbete. För att precisera så menar vi att i t.ex. Lärjedalen så har vi funnit att det är behovet som styr arbetet med värdegrunden. Eftersom behovet är så pass stort så är det emellertid svårt för oss att analysera kring de tillfrågade

pedagogernas förhållningssätt eller uppdrag. Vi är medvetna om det faktum att de tillfrågade pedagogerna arbetar i Lärjedalen av olika anledningar. Förhållningssättet eller uppdraget gällande värdegrundsfrågor kanske har avgjort någon av de tillfrågades val av arbetsplats. Vi har dock valt att förenkla samt begränsa vår analys till att det är behovet som styr värdegrundsarbetet för de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen. Detta eftersom detta är så pass stort.

I Lundby så upplevde vi att det inte endast var det pedagogiska uppdraget att arbeta med värdegrundsfrågor som avgjorde det befintliga arbetet. Vi kunde i vår analys finna ett förhållningssätt som präglades av att dessa frågor var roliga att arbeta med samt att de skulle genomgå hela verksamheten. Eftersom de tillfrågade pedagogerna även ansåg att det befintliga arbetet med värdegrundsfrågor ej var tillräckligt trots att de aldrig nämnde att behovet var stort så visar det på i vårt tycke att värdegrundsfrågor prioriteras. I Torslanda så ansåg de tillfrågade att det befintliga värdegrundarbetet räckte vilket dessutom var mindre än i de andra två stadsdelarna. Detta anser vi pekar på att det inte är förhållningssättet eller behovet som styr utan det är mera det pedagogiska uppdraget. Vi har insett att lärarens yrkesroll varierar kraftigt när det gäller arbetet med värdegrundsfrågor. Detta beroende på var man som lärare är verksam i Göteborg.

7 DISKUSSION

Vi kommer här att problematisera samt diskutera för de nyvunna insikter som gjorts under processen med vår studie. En process som givit oss de svar som vi saknade som ursprungligen skapade vårt syfte. Det är en komplex yrkesroll som vi kommer att möta vilket kommer att framgå i kommande stycken. Vi kommer att redovisa både fördelar och nackdelar i vår text som handlar om didaktiska komplikationer. Utifrån detta så kommer vi sedan att spekulera i vår framtida roll som lärare och hur den kan se ut.

Didaktiska implikationer

Under rubriken *En likvärdig utbildning* i kommande läroplan Lgr 11 står det följande ”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper” (Lgr 11, s 5).

Det är en stor problematik då värdegrundsfrågor blir ett dominerande inslag i undervisningen. De didaktiska konsekvenserna med värdegrundsarbetet i Lärjedalen är att kunskapsutläringen blir lidande. Läraren tvingas till att fokusera för mycket på arbetsklimatet än på att utöva sin yrkesroll som denne är utbildad för. Vi kan ju då också fråga oss hur likvärdig utbildning alla elever egentligen får. Vi anser dock att det är lika problematiskt ifall arbetet med värdegrundsfrågor är undermåligt. Detta med tanke på det snabba föränderliga samhälle som vi lever i idag. Arbetet med frågor kring olika grundläggande värden är något som elever inte lär sig ”automatiskt”. Det krävs att värdegrundsfrågor är integrerade och att ett förebyggande arbete sker. Det är vidare stora och viktiga aspekter som har nämnts i vår studie. Viktiga saker som inte bara vi anser är viktigt utan vår åsikt har även styrkts genom att redovisa vad andra kommit fram till inom ämnet.

Vår hypotes var från början att värdegrundsuppdraget styrs mycket av det behov som finns i verksamheten. Vi insåg då att detta givetvis leder till konsekvenser vilka vi redogjort för. Det är ett komplext uppdrag som lärare att kombinera detta skiftande behov att arbeta med värdegrundsfrågor med den likvärdiga utbildningen. Detta för att läraren måste anpassa sitt värdegrundsarbete till det behov som finns. I Lärjedalen så har det framgått utifrån vår tidigare forskningsstudie samt nuvarande att läraren inte kan fokusera på kunskapsutläring i lika stor utsträckning som i Lundby eller i Torslanda. Det medför ju också att utbildningen inte blir likvärdig eller blir den kanske det ändå trots allt?

Vi tror att det handlar om hur man väljer att se på lärande. Vi har insett att lärande inte är något statiskt. Allt lärande sker i en kontext och lärandet påverkas också av det sammanhang där det sker. Vägen till slutmålet måste då se olika ut men att alla elever förhoppningsvis når slutmålet. Intentionen från skolan måste vara att alla elever skall erhålla en likvärdig utbildning. Vi anser samt att vi har insett genom tidigare forskning att det är viktigt med ett värdegrundsarbete i alla skolor oavsett kontext. Detta för att värdegrunden handlar om de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på. Eftersom det skett en dramatisk förändring i vårt samhälle vilket vi redovisat för så kräver detta att vi är noga med att förvalta de grundläggande värden som skapar en ram och trygghet.

Att de tillfrågade pedagogerna i Lärjedalen får arbeta extra hårt med värdegrundsfrågor är också en politisk fråga. Många faktorer spelar in i det faktum att de tillfrågade pedagogerna

redogör för ett behov av att arbeta med värdegrundsfrågor som går ut över kunskapsutläringen. Språksvårigheter förklaras vara en av anledningarna men vi misstänker också genom vår tidigare forskning att det finns en viss utanförskapskänsla i stadsdelen. Området är segregerat som vi tidigare har nämnt med en mångkulturalism där svenskar lyser med sin frånvaro.

Torslanda stadsdel är emellertid monokulturellt vilket vi anser också vara en stark bidragande anledning till att ett kontinuerligt samt genomsyrt värdegrundsarbete finns. Detta för att öka förståelsen inför olikheter som t.ex. främmande etniciteter. Detta finns inte naturligt i verksamheten och vi anser därför att pedagogerna i denna stadsdel medvetet måste söka upp och arbeta med dessa frågor. Att synliggöra etiska dilemman och arbeta med förslagsvis det deliberativa samtalet.

Den praktik som utgör normen i styrdokumentet är den verksamhet som vi fick bekanta oss med i den skolan som var belägen i stadsdelen Lundby. Vi anser också att det är den stadsdel som ur elevens perspektiv bäst representerar hur övriga samhället ser ut. Här känner vi att pedagogernas förhållningssätt speglades och präglades av ett arbetssätt där värdegrundsarbetet skulle genomsyra verksamheten. Den likvärdiga utbildningen innehöll lika stora delar av värdegrund som av ämneskunskap.

Vårt framtida yrke som lärare

Vi tar inledningsvis upp att varje människa har sin egen livsåskådning. För pedagogen så skall denna sedan förenas med skolans värdegrund som ingår i det pedagogiska uppdraget. En livsåskådning som formats av hur vi hittills har levt vårt liv. Ur ett sociokulturellt perspektiv så finns en betoning på att allt lärande är situerat d.v.s. att lärandet sker i ett sammanhang här och nu. Miljön och språket blir då två betydelsefulla komponenter. Vi anser att i denna studie så belyses detta och problematiken kring att vi ej kan tala om något eller se på ett fenomen lösryckt från sitt sammanhang. Det finns alltid faktorer samt olika komponenter som är medaktörer till att det som sker verkligen sker. Vi har vidare sett att vårt pedagogiska uppdrag gällande värdegrundsfrågor inte är något statiskt utan varierar och är beroende av det sammanhang där det praktiseras. Vår egen livsåskådning avgör sedan också självfallet tonvikten på värdegrundsfrågor i praktiken.

Vi har redogjort för den kulturella kontexten i form av etnicitet samt hur utbildningen påverkas ur ett socioekonomiskt perspektiv. Vi har även belyst hur pedagogens yrkesroll påverkas av förhållningssätt, behov och det pedagogiska uppdraget. Vi har anammat ett arbetssätt som vi anser skulle vara ett bra sätt att arbeta med värdegrundsfrågor oberoende av vilken kontext vi arbetar i. Det ”deliberativa samtalet” är ett i vårt tycke ett effektivt verktyg att använda sig av för att medvetet kunna söka upp etiska dilemman. Utformningen av det ”deliberativa samtalet” leder även till att eleverna på ett naturligt sätt får den demokratiska aspekten med sig. De får också en bra möjlighet att utifrån många olika aspekter inför ett fenomen forma sin egen åsikt. Detta kan som vi belyst i vår studie även utföras med mindre barn genom sagobe-
arbetning.

REFERENSER

- Askland, Leif & Sataoen, Svein Ole (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber.
- Bengtsson Anna-Karin (2010). *Svensk skola behöver mindre klasser och fler lärare* publicerad den 9 september 2010. Arbetarbladet den 22 november 2010, Riksförbundet, "Hem och skola" (2010). Från: <http://arbetarbladet.se/nyheter/1.839>. Hämtad: 2010-11-15.
- Björnsaredsskolan (2010). *Skolmodellen PBSI – positivt beteendestöd i skolan*. Från <http://www.goteborg.se>. Hämtad: 2010-12-20. Senast uppdaterad: 2010-12-02.
- Björnstad, Malin, Carlsson, Åsa, Frisk, Veronica, Scharp, Pernilla & Signori – Nordenström, Anna (2009). *Boendesegregation - Fattig och rik*. Opublicerat manuskript. Göteborg: Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Brodin, Jane & Lindstrand, Peg (2010). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2005). *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundet.
- Carlgren, Ingrid (1999). *Miljöer för lärande* Lund: Studentlitteratur.
- CODEX – regler och riktlinjer för forskning (2010). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Från: <http://www.codex.uu.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtad: 2010-12-09. Senast uppdaterad: 2010-12-08.
- Englund, Tomas (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund – historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Stockholm: Skolverket .
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (3:e uppl.). Lund. Studentlitteratur.
- Folkesson, Lena, Lendahls Rosendahl, Birgit, Längsjö, Eva & Rönnerman, Karin (2004). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Gruber, Sabine (2007). *Skolan gör skillnad: Etnicitet och institutionell praktik – en doktorsavhandling*. Linköpingsuniversitet.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olof (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder & språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Kimber, Birgitta (2010). *Social och Emotionell Träning – SET*. Från http://www.birgittakimber.se/birgittakimber/extern/social_och_emotionell_traning.htm. Hämtad 2010-11-04. Senast uppdaterad 2010-03-09

- Kvalitetsgranskningsrapport (2010:1) *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling* Stockholm: Skolverket.
- Lundby stadsförvaltning (2010). *Lundby - Göteborgs Stad*. Från <http://www.goteborg.se/wps/portal/lundby>. Hämtad 2010-11-22.
- Lärjedalens stadsdelsförvaltning (2010). *Lärjedalen - Göteborgs Stad*. Från: <http://www.goteborg.se/wps/portal/larjedalen>. Hämtad 2010-11-22.
- Medborgarskap och födelseländer (2009) *Statistik Göteborg - Göteborgs Stad*. Från: <http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf>. Hämtad 2010-11-22.
- Nationalencyklopedin (2010). *Värdegrund*. Från <http://www.ne.se/sok/v%C3%A4rdegrund?type=NE>. Hämtad 2010-12-05.
- Olivestam, CE. & Thorsén, H. (2008). *Värdegrund i förskola och skola, om värdegrund, yrkesidentitet och praktik*. Göteborg: LäroMedia.
- Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Liber förlag.
- Pape, Kari (2001). *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber AB.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologi, utveckling i en förändrad värld* (2:a uppl.). Stockholm: Runa förlag.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sveriges utbildningsradio (2010). *Livskunskap – flum eller fakta*. Från: . <http://www.ur.se/Skolfront/Aktuella-program/Livskunskap---flum-eller-fakta/>. Hämtad: 2010-12-06.
- Torslandas stadsförvaltning (2010). *Torslanda - Göteborgs Stad*. Från: <http://www.goteborg.se/wps/portal/torslanda>. Hämtad 2010-11-22.
- Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Från: <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor0>. Hämtad 2010-11-16.
- Utbildningsdepartementet (2009). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. Från: <http://www.regeringskansliet.se>. Hämtad 2010-11-16.
- Utbildningsdepartementet (2010). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11*. Från: <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor1>. Hämtad 2010-11-16.
- Utvärderingsavdelningen (2010). *Olweusprogrammet – Skolverket*. Från <http://www.skolverket.se/sb/d/2474/a/13597>. Hämtad: 2010-12-19. Senast uppdaterad: 2010-02-09.

- Vallberg Roth, Ann-Christine (2002). *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik, Utbildningsdepartementet (2000). *Värdegrundsboken*. Stockholm: Danagårds grafiska.
- Åkerman Sune (1993). *Populärhistoria*. Publicerad 1/1993. Från:
<http://www.popularhistoria.se>. Hämtad: 2010-12-20.

BILAGA 1: LITTERATUR TILL SAGOBEARBETNING

Wirsén, Stina, *Vem är arg?*

Tollerup-Grkovic, Mimmi & Sandén, Mårten, *Den fulaste nallen i världen.*

Rubin Dranger, Joanna, *Glad.*

Gellert, Dina, *När Leopold blev rädd.*

Rubin Dranger, Joanna & Cullberg, Anna Karin, *Ledsen- en helt vanlig historia.*

BILAGA 2: ENKÄT

Frågor om skolans värdegrund

1. Man: ☐ Kvinna: ☐
2. Arbetar med barn i åldrarna: _____
3. Utbildning: _____
4. Yrkeserfarenheter: _____

5. Hur definierar du begreppet *värdegrund*?
6. Arbetar *du* medvetet med värdegrundsfrågor? Ja ☐ Nej ☐
Ifall *ja*, hur?
7. Finns det något gemensamt värdegrundsarbetet på skolan? Ja ☐ Nej ☐
Ifall *ja*, hur?

8. Hur prioriteras värdegrundsfrågor av *dig*?

9. Anser *du* att det befintliga värdegrundsarbetet är tillräckligt? Ja ☐ Nej ☐
Ifall *nej*, varför?

10. Upplever *du* att behovet eller fokus på värdegrundsfrågor har förändrats under åren?

Ja ☐ Nej ☐ Ifall *ja*, hur?

11. Kan *du* ge oss två blivande pedagoger något ”verktyg” gällande värdegrundsfrågor?

BILAGA 3: MISSIV

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hej

Vi är två studenter vid namn Malin och Veronica och vi läser vår sista kurs och termin på lärarprogrammet. Vår inriktning är BAUN – *”Barns och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling”*. Vi håller för närvarande på att arbeta med vår C- uppsats.

Vi anser att värdegrunden är en stor och viktig del i vårt kommande uppdrag som pedagoger. Skolinspektionen förutsätter att skolor har handlingsplaner gällande olika teman inom värdegrunden. Med teman menar vi förslagsvis: demokrati, etik och moral, kamratskap, fördomar och diskriminering samt kränkande behandling.

Vi har valt värdegrunden som vårt gemensamma ämne. Vi skall göra en mindre studie gällande vårt ämne och vårt syfte med studien är: *”Vårt syfte med denna studie är att ta reda på pedagogens uppdrag gällande värdegrunden innebär i praktiken. Vi vill ta reda på vad som styr pedagogens planering när det gäller didaktiken kring värdegrundsfrågor”*.

Vi skall besöka tre olika stadsdelar i Göteborg samt utvalda skolor i dessa stadsdelar. De utvalda stadsdelarna är: Torslanda, Lundby samt Lärjedalen. Vi hade varit djupt tacksamma om yrkesverksamma (pedagoger/lärare) i er skola hade velat hjälpa oss med att besvara några frågor. Er medverkan betyder mycket för oss.

Som ett stort tack för er medverkan så kommer vi gladeligen att lämna en kopia till er skola på vår uppsats. Vi vill påpeka att alla skolor och individuella svar är anonyma. Endast stadsdel kommer att namnges samt ett gemensamt anonymt resultat från er som väljer att hjälpa oss.

Lådan som vi har lämnat i ert gemensamma utrymme kommer att finnas här fram till och med måndagen den 6 december.

Tack på förhand, snälla ni!

